

AUDIAREA ÎN SPAȚII SPECIAL AMENAJATE A COPIILOR-VICTIME SAU MARTORI AI INFRAȚIUNILOR

GHIDUL INTERVIEWATORULUI



CONSILIUL
SUPEROR AL
MAGISTRATURII



PROCURATURA
GENERALĂ



USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE



AUDIAREA ÎN SPAȚII SPECIAL AMENAJATE A COPIILOR-VICTIME SAU MARTORI AI INFRAȚIUNILOR



GHIDUL INTERVIEWATORULUI

CZU 343.139-053.2
A 92

Ghidul „Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor” este elaborat de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii în cadrul Proiectului „Interviarea structurată a copiilor-victime/martori din R. Moldova”, implementat cu suportul UNICEF și USAID/ROLISP.

Autori:

Daniela Sîmboteanu
Diana Țeberneac
Oxana Șevcenco
Irina Lupușor

Elaborarea acestei publicații a fost posibilă datorită suportului generos acordat de poporul american prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltarea Internațională (USAID), în cadrul Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP). Conținutul acestui ghid ține de responsabilitatea A.O. CNPAC și nu reflectă în mod necesar viziunea ROLISP, USAID sau a Guvernului Statelor Unite ale Americii.

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copil (CNPAC)
Str. Calea Leșilor 61/2, Chișinău, MD 2069. Tel. 022 75-88-06;
e-mail: office@cnpac.org.md; ajutauncopil@cnpac.org.md
www.cnpac.org.md

© „Epigraf” S.R.L., 2016

Redactor: *Larisa Erșov*
Procesare text: *Dorina Grigoriu*
Procesare computerizată, copertă: *Vadim Vrabie*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor
: Ghidul intervievatorului / Daniela Sîmboteanu, Diana Țeberneac, Oxana Șevcenco [et al.]; Centrul Naț. de Prevenire a Abuzului față de Copii. – Chișinău : Epigraf, 2016 (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). – 72 p.

Apare cu sprijinul financiar al poporului american prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Intern. (USAID). – 1000 ex.

ISBN 978-9975-125-76-5.

ISBN 978-9975-125-76-5

CUPRINS

Introducere	5
I. Considerații generale	9
1.1 Principii generale de audiere a copiilor în condiții prietenoase	11
1.2 Standarde universale și regionale în domeniu	15
1.3 Cadrul normativ național privind audierea în condiții speciale a copilului-victimă/martor al infracțiunilor	26
1.4 Pregătirea și calitățile intervievatorului	28
II. Aspecte specifice ale audierii copiilor-victime/ martori ai infracțiunilor	33
2.1 Particularități psihocomportamentale ale copiilor-victime, ce influențează abilitățile copilului de a vorbi despre experiențele traumatice	35
2.2 Pregătirea copilului-victimă/martor pentru participarea la procedura de audiere	42
2.3 Utilizarea mijloacelor ajutătoare în procedura de audiere (păpuși anatomice, desene, schițe etc.)	47
III. Desfășurarea audierii copilului-victimă/martor al infracțiunilor. Etapele audierii	53
3.1 Prezentarea intervievatorului și construirea raportului cu copilul intervievat	55
3.2 Familiarizarea copilului cu instrucțiunile/regulile de desfășurare a audierii	57
3.3 Narațiunea liberă	59
• Inițierea și susținerea narațiunii libere	60
• Ascultarea activă și comportamentul nonverbal al intervievatorului	60



3.4 Explorarea contextului oferit de copil în narațiunea liberă	62
• Adresarea întrebărilor de elucidare a circumstanțelor infracțiunii	63
• Tehnici de reconstituire a circumstanțelor infracțiunii	65
• Instrumente de stimulare a memoriei copilului-victimă/martor	67
3.5 Încheierea audierii	69
Bibliografie	70
Anexă	72

INTRODUCERE

Protecția efectivă a drepturilor copiilor este o condiție definitorie a tuturor proceselor legale dintr-o societate democratică, în care supremația legii veghează asupra prevenirii oricăror atingeri aduse drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Prin ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, dar și prin adoptarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2016, Republica Moldova și-a asumat angajamente să asigure un sistem de justiție corect, accesibil, care să ofere respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor-victime sau martori la cel mai înalt nivel posibil. Aceasta presupune aplicarea unui sistem de justiție prietenosă copilului, adică a unui sistem de justiție accesibil, corespunzător vârstei, rapid, adaptat la și concentrat pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv dreptul la un proces echitabil, dreptul de a participa la procese și de a le înțelege, dreptul la viață privată, la integritate și demnitate.

Abordarea bazată pe drepturile copilului cu privire la îngrijire și protecție necesită o schimbare a paradigmei privind respectarea și promovarea demnității umane și integrității fizice și psihologice a copilului ca persoană deținătoare de drepturi, mai degrabă decât perceperea lui ca „victimă”. Or adesea, cu regret, se „revine” asupra necesității respectării drepturilor copilului atunci când acesta deja a avut de suferit sau suferă de pe urma omisiunilor, inacțiunilor sau acțiunilor ineficiente din partea autorităților, reprezentanților legali sau a comunității în general.

Audierea copilului în cadrul procesului penal este una dintre procedurile ce completează imaginea generală a infracțiunii produse împotriva copilului, alături de mărturiile și dovezile acumulate în procesul de efectuare a anchetei. La această etapă, este foarte important să fie întreprinse toate măsurile pentru a proteja copiii împotriva riscului unei traumatizări repetate. La audierea copilului-victimă a abuzului trebuie să fie respectate principiile standardelor internaționale, stabilite în mai multe acte normative: Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului; Regulile standardizate minime ale ONU pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing), 1985; Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și a Abuzurilor Sexuale (Convenția de la Lanzarote).

În acest sens, în Republica Moldova, prin Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală (CPP) al Republicii Moldova, nr. 163 din 18.07.2014, **articolul 110¹ – Cazurile speciale de audiere a martorului minor** – a fost expus într-o nouă redacție:

„(1) Audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin. (5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse.

(2) Martorul minor și intervievatorul se vor afla în camera de audiere separați de judecătorul de instrucție și de celelalte persoane participante la această acțiune procesuală.

(3) În camera de vizualizare se vor afla judecătorul de instrucție, procurorul, apărătorul bănuțitului sau al învinutului, psihologul, grefierul, reprezentantul legal al minorului supus audierii, reprezentantul legal al părții vătămăte și, după caz, alte persoane în condițiile legii. Participanții la audiere vor adresa întrebări judecătorului de instrucție, care le va transmite intervievatorului în mod verbal, prin intermediul dispozitivelor tehnice, sau în scris, în timpul unei pauze.

(4) În caz de necesitate, intervievatorul își rezervă dreptul de a reformula întrebările dacă acestea au fost formulate într-un mod care poate trauma martorul minor, însă fără a schimba esența lor.

(5) Audierea martorului minor trebuie să se efectueze în așa mod încât să se evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia.

(6) Martorului minor care la data audierii nu a împlinit vârsta de 14 ani i se va atrage atenția că trebuie să spună adevărul.

(7) Declarațiile martorului minor audiat în condițiile prezentului articol se înregistrează prin mijloace audio și video și se consemnează integral într-un proces-verbal întocmit în conformitate cu art. 260 și 261. Judecătorul de instrucție sigilează suportul informațional pe care a fost înregistrată declarația martorului și îl păstrează în original împreună cu copia de pe procesul-verbal al audierii. O copie a înregistrării audio/video și procesul-verbal al audierii se anexează la

• dosarul penal. În termen de 3 zile din momentul audierii sau nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat ori a fost adus în mod silit, organul de urmărire penală va aduce la cunoștința bănuțului sau învinuitului procesul-verbal al audierii martorului minor și copia înregistrării audio/video a acesteia, fapt pe marginea căruia se întocmește un proces-verbal.

• (8) Dacă bănuțul sau învinuitul dorește să-i adreseze întrebări martorului minor, în baza unei cereri motivate este organizată o audiere suplimentară în condițiile prezentului articol. Audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil.

• (9) Dacă în momentul audierii nu era identificat un bănuț, după identificarea persoanei și atribuirea acesteia a statutului de bănuț, în cel mai scurt timp posibil organul de urmărire penală aduce la cunoștința bănuțului sau a apărătorului acestuia procesul-verbal al audierii, prezentându-i și copia înregistrării audio/video a acesteia. Dacă bănuțul sau apărătorul acestuia dorește să adreseze întrebări minorului, în baza unei cereri motivate se organizează audierea suplimentară a minorului, în condițiile prezentului articol".

În conformitate cu modificările vizate, prin aceeași lege, **articolul 6** din CPP al Republicii Moldova a fost completat cu p. 19¹⁾, cu următorul cuprins:

• „19¹⁾ **interviewator** – persoană invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea minorului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹. În calitate de interviewator sunt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, special instruite pentru această sarcină. În procesul de audiere a minorului, interviewatorul are statut de specialist”.

În același context, articolul 6 din CPP a definit și termenii „cameră de audiere” și „cameră de vizualizare”, utilizați în articolul 110¹, fiind completat cu punctele 4¹⁾ și 4²⁾ cu următorul cuprins:

• „4¹⁾ **cameră de audiere** – spațiu amenajat pentru audierea minorului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, având legătură cu camera de vizualizare prin echipamentul de recepție și înregistrare audio/video, în care sunt plasați minorul supus audierii și interviewatorul;

- 4²) **cameră de vizualizare** – spațiu amenajat pentru audierea minorului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, în care sunt plasați participanții la procesul de audiere, cu excepția minorului supus audierii și a intervievatorului”.

În conformitate cu aceste norme, precum și în baza „**Ghidului metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii-victime/martori ai infracțiunilor**”, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015, și a Hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii nr. 619/25 din 02 septembrie 2015, audierea copilului-victimă este una dintre cele mai importante metode de investigație.

Intervievarea copiilor și persoanelor vulnerabile este o provocare deosebită pentru intervievator. Acest proces reprezintă o provocare în special atunci când copiii și tinerii au fost victimele sau martorii unor crime grave, cum ar fi abuzul sexual, violența în familie sau traficul de ființe umane. Procedura specială de audiere trebuie să asigure copilului posibilitatea de a oferi cele mai bune dovezi pentru procesul judiciar.

Având în vedere importanța primordială a respectării necesităților copilului, numărul de interviuri trebuie să fie redus la minim, asigurând în același timp buna stare și interesul superior al copilului. Prin urmare, intervierea copiilor și a persoanelor vulnerabile necesită expertiză în procedurile de anchetă, legislație, metodologie de desfășurare a interviului și cele mai bune practici bazate pe dovezi.

Ghidul „Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor” este adresat specialiștilor antrenați în calitate de intervievatori în audierea copiilor-victime/martori ai infracțiunilor în condițiile art. 110¹ și întrunește practicile internaționale și cele naționale în domeniul asistenței copiilor-victime ale abuzurilor. De asemenea, lucrarea de față poate servi drept instrument de sprijin pentru alți profesioniști implicați în examinarea cauzelor penale privind copiii-victime sau martori ai infracțiunilor (anchetatori, procurori, judecători, psihologi, pedagogi, specialiști în protecția copilului).

CONSIDERAȚII GENERALE

- 1.1 Principii generale de audiere a copiilor în condiții prietenoase 11
- 1.2 Standarde universale și regionale în domeniu 15
- 1.3 Cadrul normativ național privind audierea în condiții speciale
a copilului-victimă/martor al infracțiunilor 26
- 1.4 Pregătirea și calitățile intervievatorului 28

CONSIDERAȚII GENERALE

1.1. PRINCIPII GENERALE DE AUDIERE A COPIILOR ÎN CONDIȚII PRIETENOASE

Copiii-victime/martori ai infracțiunilor sunt foarte vulnerabili și au nevoie de o protecție deosebită, de asistență și susținere corespunzătoare vârstei lor, nivelului de maturitate și necesităților unice, pentru a preveni suferința ulterioară și traumatizarea care pot rezulta din participarea lor în procesele justiției penale.

Mecanismul audierii copiilor-victime/martori ai infracțiunilor în condiții prietenoase se axează pe principiile generale, elaborate și consacrate la nivel internațional și la nivel european.

Asigurarea aplicării efective a acestor principii constituie o condiție sine qua non a reglementărilor și a practicilor în domeniu.

Interviewatorul, de rând cu alți profesioniști responsabili de asigurarea realizării unei justiții cu adevărat prietenoase pentru copiii-victime/martori ai infracțiunilor, în procesul audierii copiilor trebuie să respecte următoarele **principii generale**¹:

¹ A se vedea în *Domestic Violence & Sexual Assault in the US: A Human Rights Based Approach & Practice Guide*, p. 2-7. Un număr de principii fundamentale ale drepturilor omului formează standardul de "due diligence" (diligență cuvenită), printre care egalitatea și nediscriminarea, transparența și demnitatea, fundamentate pe responsabilitate și căi/remedii eficiente de atac.

PRINCIPII GENERALE DE AUDIERE A COPIILOR

Interesul superior al copilului	Protecție	Demnitate	Nediscriminare	Supremația legii	Participare
<p>Stă la baza oricărei decizii ce privește copilul, fie că e luată de instituții publice sau private, fie de autorități administrative sau legislative, atât în procesul de luare a deciziei, cât și ca impact al acesteia.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul la viață și la siguranță.</p>	<p>Demnitatea individuală, necesitățile speciale, interesele și intimitatea copilului urmează a fi respectate și protejate.</p>	<p>Toți copiii sunt egali în drepturi.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul la respectarea tuturor elementelor unui proces corect și corect, cum ar fi: principiile legalității și proporționalității, prezumția nevinovăției, dreptul la un proces echitabil, dreptul la consiliere juridică, inclusiv acces eficient la avocat, dreptul de acces la instanțe și dreptul de apel, care trebuie să fie garantate copiilor la fel ca și pentru adulți și nu trebuie să fie minimele sau refuzate sub pretextul interesului superior al copilului.</p>	<p>Copiii trebuie să fie considerați și tratați ca deținători deplin ai drepturilor și trebuie să fie în măsură să-și exercite toate drepturile lor într-un mod ce recunoaște capacitățile lor în dezvoltare.</p>

Interesul superior al copilului	Protecție	Demnitate	Nediscriminare	Supremația legii	Participare
<p>Prevalează în fața altor interese, atunci când se iau măsuri cu privire la copil.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul de a fi protejat de orice formă de suferință, abuz sau neglijare, inclusiv abuz sau neglijare fizică, psihologică, mintală și emoțională.</p>	<p>Copiii trebuie să fie tratați cu grijă, sensibilitate, echitate, respect și atenție în cadrul oricărei proceduri sau caz, cu atenție deosebită pentru situația lor personală și necesitățile specifice, cu un respect deplin pentru integritatea lor fizică și psihologică.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul să fie tratat într-un mod echitabil și egal, indiferent de apartenența sa sau a părinților/tutorilor săi la sex, rasă, culoare sau origine etnică, vârstă, limbă, religie, opinii politice sau de alt sex, origine națională sau socială, stare socio-economică, statutul părinților lor, asociere cu o minoritate națională, bunuri, naștere, orientare sexuală sau alt statut.</p>	<p>Se aplică tuturor proceselor judiciare și nejudiciare.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul de a-și exprima propriile viziuni, opinii în mod liber, în propriile sale cuvinte, și să contribuie mai ales la deciziile care afectează viața lui, inclusiv cele luate în cadrul oricărui procese judiciare, și de a se lua în considerare acele viziuni conform abilităților, vârstei, maturității intelectuale și capacității lui de evaluare.</p>
<p>Este luat în considerare la fazele inițiale și examinării cazului.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul la viață privată; imixtiunea în viața privată a copilului se va limita la minimum necesar.</p>	<p>Această tratare trebuie să fie oferită în orice caz de contact al lor cu procese judiciare sau nejudiciare sau alte intervenții și indiferent de statutul lor legal și capacitatea în orice procedură sau caz.</p>	<p>Protecție și asistență specifică trebuie să fie acordate celor mai vulnerabili copii, cum ar fi copiii emigranți, copiii refugiați și solicitanți de azil, copiii neînsoțiți, cei cu dizabilități, copiii fără adăpost și ai străzii, copiii-romi și cei din instituții rezidențiale.</p>	<p>Copiii trebuie să aibă dreptul de acces la mecanisme de petiționare corespunzătoare, independente și eficiente.</p>	<p>Fiecare copil are dreptul de a fi informat despre drepturile sale, de a se oferi modulile corespunzătoare de acces la justiție și de a fi consultat în cadrul proceselor cu participarea lui sau care îl afectează.</p>

Interesul superior al copilului	Protecție	Demnitate	Nediscriminare	Supremația legii	Participare
Nu admite vreo atingere adu- să integrității psihoemoționale, fizice și celei ma- teriale a copilului.	În cazul unui copil traumatizat, trebuie să fie între- prinse toa- te măsurile, pentru ca el să se poată bucura de o dezvoltare sănătoasă.	Copiii nu vor fi supuși în niciun caz torturii, pe- depnelor sau tra- tamentelor crude, inumane sau de- gradante.			
Asigură suport și asistență necesară pentru starea bună fizică, psiho- logică și materială a copilului.					
Implică eforturi comune, pentru a stabili abordări multidisciplina- re, cu scopul de a evalua interesul superior al copii- lor în procedurile legate de ei.					

1.2. STANDARDE UNIVERSALE ȘI REGIONALE ÎN DOMENIU

În calitate de intervievator trebuie să fie antrenată o persoană capabilă de a stabili contact și o relație de încredere cu copilul-victimă sau martor, persoană care înțelege cum să comunice eficient cu copilul și care înțelege adecvat regulile ce stau la baza procesului de audiere. Astfel, pe lângă un înalt nivel de calificare, intervievatorul trebuie să posede un șir de competențe și abilități, pentru a realiza audierea în conformitate cu standardele existente.² Totodată, intervievatorii trebuie să dea dovadă de cea mai înaltă competență profesională în abordarea cazurilor individuale și să fie la curent cu cele mai noi cercetări și descoperiri din acest domeniu.³

Îmbunătățirea standardelor din sistemul justiției pentru copii, cu accent preponderent pe realizarea unei audieri a copiilor-victime/martori ai infracțiunilor în condiții speciale, conforme exigențelor și rigorilor de substanță și procedură, constituie un proces permanent.

Prezentul Ghid descrie standardele minime de audiere în condiții speciale a copiilor-victime/martori ai infracțiunilor. Aceste standarde se regăsesc într-un șir de documente internaționale, inclusiv:

Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului⁴:

- o abordare holistică, bazată pe drepturile copilului definită prin:
 - ✓ supremația interesului superior al copilului (art. 3 alin. 1);
 - ✓ dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare (art. 6);
 - ✓ dreptul copilului de a exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avându-se în vedere vârsta sa și gradul său de maturitate. Posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care-l privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau o instituție corespunzătoare, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională (art. 12);

² Dr. Kevin Smith et al. *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings Guidance on interviewing victims and witnesses, and guidance on using special measures*. Ministerul Justiției al Regatului Unit, 2011, p. 56.

³ Orientări practice în domeniul Aplicării tehnicilor de intervievare investigativă în cazuri suspecte de abuz față de copii. APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor). 2012, p. 3.

⁴ Adoptată de Adunarea Generală a ONU la 20 noiembrie 1989.

- ✓ nici un copil nu va face obiectul imixtiunii arbitrare sau ilegale în viața sa personală, familia sa, domiciliul sau corespondența sa și nici al unor atacuri ilegale la onoarea și reputația sa. Dreptul la protecția legii contra unor astfel de imixtiuni sau atacuri (art. 16);
- ✓ dreptul copilului de a fi protejat împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare (economică sau sexuală), inclusiv violență sexuală. Identificarea, raportarea, retrimiterarea, anchetarea, tratarea și urmărirea penală pentru cazurile de rele tratamente aplicate copilului (art. 19, 32, 34);
- ✓ nici un copil nu va fi supus la tortură, la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art. 37 lit. a));
- ✓ refacerea fizică și psihică și reintegrarea socială a oricărui copil-victimă a oricărei forme de tratamente inumane, crude sau degradante, în condiții care favorizează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului (art. 39);
- ✓ luarea în considerație a nevoilor speciale ale copilului cu dizabilități (art. 23).

Protocolul Facultativ la Convenția cu privire la Drepturile Copilului referitor la vânzarea copiilor, prostituția copilo și pornografia infantilă⁵:

- cele mai bune interese ale copilului – “un considerent primordial” al sistemului justiției penale;
- o protecție specială a drepturilor și a intereselor copiilor-victime la toate etapele procesului de justiție penală, în special prin:
 - ✓ proceduri ce recunosc vulnerabilitatea copiilor-victime și nevoile lor speciale, în particular cele inerente lor în calitate de martori;
 - ✓ informarea copiilor-victime despre drepturile lor și despre caz;

⁵ Adoptat de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția A/RES/54/263 din 25 mai 2000.

- ✓ garantarea exprimării libere a opiniei și darea de declarații atunci când interesele personale ale copilului-victimă sunt afectate;
- ✓ servicii de sprijin adecvate pe tot parcursul procesului judiciar, prin a se asigura reprezentarea lor legală, inclusiv reintegrarea socială și recuperarea fizică și psihologică completă a copiilor-victime;
- ✓ protejarea identității și vieții private ale copiilor-victime;
- ✓ asigurarea siguranței copiilor-victime/martori contra intimidării și represaliilor;
- ✓ evitarea întârzierilor în examinarea și în luarea de măsuri în cazurile ce implică/vizează copiii-victime sau martori;
- ✓ acces la proceduri adecvate de a căuta, fără discriminare, despăgubiri pentru prejudiciul suferit (art. 8 și 9).

Convenția Națiunilor Unite pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități⁶:

- copiilor cu dizabilități, în măsură egală cu alți copii, trebuie să li se asigure exercitarea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, prin a se ține cont, în primul rând, de interesul suprem al copilului.

Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile (Regulile de la Beijing)⁷:

- starea bună a copilului și proporționalitatea măsurilor – linii directoare;
- atenție specială acordată problemelor și nevoilor particulare ale copiilor-victime ale infracțiunilor pe parcursul administrării justiției pentru copii.

⁶ Adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția A/RES/61/106 din 13 decembrie 2006. Deschisă spre semnătură la 30 martie 2007.

⁷ Adoptate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985.

Ghidul Națiunilor Unite pentru justiție în probleme cu participarea copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor⁸:

- ✓ principiile demnității, nediscriminării, interesului superior al copilului, protecției, dezvoltării armonioase și participației prezintă garanții suplimentare în procesul realizării justiției (Secțiunea III, alin. 8);
- ✓ intervenția în viața privată a copilului trebuie să se limiteze la minimumul necesar, fiind menținute standarde înalte pentru colectarea probelor întru asigurarea rezultatelor corecte și echitabile ale proceselor (Secțiunea V);
- ✓ interviurile, examinările și alte forme de urmărire trebuie să fie efectuate de către profesioniști (Secțiunea V, alin. 13);
- ✓ fiecare copil trebuie să fie tratat în calitate de martor capabil (Secțiunea VI, alin. 18);
- ✓ participarea copiilor-victime sau martori la procesele justiției penale este necesară pentru o anchetă eficientă, în particular atunci când copilul-victimă poate fi unicul martor.

Potrivit Ghidului, statele-membre garantează copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor următoarele drepturi:

- ✓ dreptul de a fi informat (Secțiunea VII);
- ✓ dreptul de a fi auzit și de a-și exprima opiniile (Secțiunea VIII);
- ✓ dreptul la asistență eficientă (Secțiunea IX);
- ✓ dreptul la viață privată (Secțiunea X);
- ✓ dreptul de a fi protejat de la suferință în timpul procesului (de ex., prin interviuarea copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor separat de făptaș, în săli separate, facilitarea mărturiilor și reducerea intimidării (Secțiunea XI, alin. 31 lit. b) și c));
- ✓ dreptul la siguranță (Secțiunea XII);
- ✓ dreptul la compensare (Secțiunea XIII);
- ✓ dreptul la măsuri preventive speciale (Secțiunea XIV).

⁸ Adoptat de Consiliul Economic și Social al ONU prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005.

Comentariul general al Comitetului pentru Drepturile Copilului nr. 13 (2011), articolul 19: „Dreptul copilului de a fi liber de orice formă de violență”⁹:

- ✓ intervenția și sprijinul neîntârziat atunci când copiii devin victime ale lipsurilor, abuzurilor și infracțiunilor;
- ✓ interdicția totală a tuturor formelor de violență împotriva copiilor în orice situație (alin. 16 și 38);
- ✓ obligația de a investiga și de a-i pedepsi pe cei responsabili (alin. 4 și 38);
- ✓ obligația de a asigura protecție și servicii specializate de sprijin copiilor-victime sau martori ai încălcărilor drepturilor omului (alin. 4, 38, 46);
- ✓ obligația de a oferi acces eficient la redresarea și înlăturarea efectelor (compensare și reabilitare a copiilor). Sistemele de justiție trebuie să vizeze nevoile și respectarea drepturilor copiilor. Accesul la mecanisme de recurs și căi de atac sau mecanisme independente de plângere (alin. 4, 38, 50);
- ✓ obligația de a asigura furnizarea promptă a informațiilor adecvate pentru facilitarea depunerii plângerilor, a participării în cadrul investigațiilor și procedurilor judiciare (alin. 45, 50);
- ✓ elaborarea protocoalelor corespunzătoare pentru diferite circumstanțe și respectarea dreptului copiilor de a fi ascultați (alin. 45);
- ✓ investigarea calificată a cazurilor de violență și o abordare sensibilă a intereselor copiilor, bazată exclusiv pe drepturile acestora, de-a lungul întregului proces (alin. 50);
- ✓ evitarea supunerii copilului unui prejudiciu suplimentar în cadrul desfășurării anchetei, prin a se acorda o importanță cuvenită opiniilor copilului (alin. 47);
- ✓ respectarea unui proces echitabil la toate etapele și în toate cazurile;
- ✓ garantarea principiului celerității și supremației legii (alin. 50);
- ✓ garantarea confidențialității.

⁹ Adoptat în cadrul celei de-a cincizeci și șasea Sesiuni din 17 februarie 2011.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene¹⁰:

- ✓ copiii sunt titulari independenți și autonomi de drepturi;
- ✓ asigurarea bunei stări a copiilor se face prin a se ține cont de vârsta și de gradul lor de maturitate (art. 24 alin. 1);
- ✓ în toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autoritățile publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial (art. 24 alin. 2).

Agenda Uniunii Europene pentru drepturile copilului¹¹:

- ✓ promovarea, protecția și realizarea efectivă a drepturilor copilului;
- ✓ prevalarea principiului interesului superior al copilului în toate circumstanțele;
- ✓ promovarea unei justiții prietenoase copiilor;
- ✓ protecția copiilor în situații vulnerabile, inclusiv atunci când sunt victime sau martori ai infracțiunilor;
- ✓ combaterea violenței împotriva copiilor;
- ✓ „perspectiva drepturilor copilului” și asigurarea bunei stări și a siguranței copiilor.

Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității¹²:

- ✓ consolidarea drepturilor și acordarea sprijinului victimelor criminalității, prin adoptarea măsurilor individuale, conforme necesităților și specificului potențialelor victime;
- ✓ victimele criminalității trebuie recunoscute ca atare și tratate într-o manieră sensibilă, nediscriminatorie, prin a li se asigura respectul demnității umane și al drepturilor acestora;

¹⁰ Proclamată la 07 decembrie 2000, cu efecte juridice depline odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona.

¹¹ COM(2011) 60 final din 15 februarie 2011.

¹² Din 25 octombrie 2012.

- ✓ a nu admite victimizarea secundară și repetată a victimelor; a le proteja de intimidări și represalii; a le acorda sprijinul necesar (protecția vieții private, aplicarea ordinelor de restricție, informarea asupra serviciilor existente) pentru a se recupera și acces suficient la justiție (proceduri legale, compensarea prejudiciului suferit);
- ✓ victimelor urmează să li se asigure condiții optime, pentru ca acestea să poată reclama abuzurile, infracțiunile comise în privința lor și să dea declarații în fața autorităților;
- ✓ cooperarea în vederea protejării copiilor-victime sau martori;
- ✓ victimele violenței în familie necesită măsuri speciale de protecție și implicare din partea autorităților și a organelor de drept;
- ✓ garantarea efectivă a drepturilor și libertăților victimelor nu poate fi condiționată.

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale¹³:

- o acoperire globală a drepturilor și libertăților inerente protecției vieții, integrității, securității și dezvoltării copilului în toate circumstanțele. De rând cu garanțiile pe terenul art. 1, 2 și 3:
- ✓ dreptul la apărare și exigențele unui proces echitabil și imparțial, în conformitate cu art. 6 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale;
- ✓ garanțiile oferite de art. 8 din Convenție în partea ce ține de dreptul la respectarea vieții private și de familie;
- ✓ existența unui remediu eficient și accesibil potrivit art. 13 din Convenție.

¹³ Adoptată la 04 noiembrie 1950, ETS nr. 5.

Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau a Tratatelor Inumane sau Degradante¹⁴:

- se interzice orice tratament sau practică capabilă să aducă atingere integrității fizice și/sau psihice a copilului;
- se impune protecția împotriva unor asemenea tratamente inacceptabile.

Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor contra Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual¹⁵:

- primul instrument care stabilește formele de abuz sexual asupra copiilor;
- protejarea copiilor-victime în timpul procedurilor judiciare:
 - ✓ cercetările și procedurile penale se desfășoară în interesul superior al copilului și cu respectarea drepturilor acestuia, neîntârziat și cu prioritate;
 - ✓ victima este informată cu privire la drepturile sale și la serviciile care îi stau la dispoziție, precum și cu privire la mersul examinării cauzei sale și la soluția pronunțată;
 - ✓ victimei i se asigură dreptul de a fi ascultată direct sau prin intermediar, de a beneficia de servicii de asistență adecvate, de a i se proteja viața privată, identitatea și imaginea, de a i se garanta siguranța personală;
 - ✓ este reglementată audierea copilului. Astfel,
 - copilul este audiat neîntârziat, odată ce autoritățile competente au fost sesizate;
 - dacă este necesar, interviurile se fac în localuri speciale sau amenajate în acest scop;
 - audierile copilului sunt desfășurate de către profesioniști pregătiți anume pentru aceasta;
 - în măsura în care este posibil sau necesar, toate audierile cu copilul vor fi desfășurate de către aceleași persoane;

¹⁴ Adoptată la 26 noiembrie 1987, ETS nr. 126.

¹⁵ Adoptată la 25 octombrie 2007, ETS nr. 201.

- numărul audierilor este cât mai limitat posibil, menținându-se în limitele minime necesare pentru scopurile procesului penal;
- copilul poate fi însoțit de reprezentantul său legal sau, dacă este necesar, de către un adult ales de către copil, cu excepția cazului în care o decizie motivată prevede contrariul în legătură cu persoana respectivă;
- să se asigure că toate audierile victimei sau, după caz, cele luate unui martor care este copil pot fi înregistrate video și că aceste înregistrări pot fi acceptate ca probe în instanță, în conformitate cu regulile prevăzute de dreptul său intern;
- judecătorul poate dispune desfășurarea ședinței de judecată cu ușile închise;
- victima poate fi audiată în sala de judecată fără a fi prezentă acolo, în special prin folosirea tehnologiilor de comunicații adecvate;
- dacă este justificat, victimei i se asigură accesul gratuit la asistență juridică.

Linii directoare pentru justiția prietenoasă copiilor¹⁶:

- ✓ respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor la cel mai înalt nivel posibil (Secțiunea I);
- ✓ principiile interesului superior al copilului, demnității, participăției, protecției contra discriminării și supremației legii în toate circumstanțele (Secțiunea III);
- ✓ abordare multidisciplinară a condiției copilului (Secțiunea VI);
- ✓ informarea și consilierea adecvată a copiilor în ceea ce privește drepturile procesuale, reprezentarea legală, mecanismele de reparație/susținere/consiliere, protecția vieții private și siguranța (confidențialitatea, protejarea de prejudicii, intimidare, represalii și victimizare secundară) (Secțiunea IV);
- ✓ dreptul de a fi audiat este un drept al copilului, nu o îndatorire a acestuia. Cazurile cu participarea copiilor trebuie să fie gestionate în medii neintimidante și sensibile pentru copii (Secțiunea IV, alin. 54);

¹⁶ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 noiembrie 2010, la reuniunea a 1098-a a Delegațiilor Miniștrilor.

- ✓ metodele de interviu, precum înregistrările video sau audio ori audierile prelabile filmate, trebuie să fie folosite în calitate de probe admisibile (Secțiunea IV, alin. 59);
- ✓ sesiunile judiciare cu participarea copiilor trebuie să fie adaptate la ritmul și atenția copilului (Secțiunea IV, alin. 61); pe măsura oportunității, camerele pentru interviuri și așteptare trebuie să fie amenajate într-un mediu prietenos copilului (Secțiunea IV, alin. 62);
- ✓ interviurile și colectarea declarațiilor de la copii trebuie să fie efectuate întotdeauna de către profesioniști instruiți, în cele mai favorabile încăperi și cu cele mai potrivite condiții, ținând cont de vârsta lor, de nivelul de maturitate și de orice deficiențe de comunicare pe care ei le-ar putea avea (Secțiunea IV, alin. 64);
- ✓ atunci când este nevoie de mai mult de un interviu, ele trebuie să fie efectuate, preferabil, de aceeași persoană, pentru a asigura consistența și coerența de abordare în interesul suprem al copilului (Secțiunea IV, alin. 66);
- ✓ numărul de interviuri trebuie să fie limitat pe cât este posibil și durata lor trebuie să fie adaptată la vârsta copilului și la gradul lui de atenție (Secțiunea IV, alin. 67);
- ✓ contactul direct, confruntarea sau interacțiunea dintre copilul-victimă sau martor cu presupușii făptași trebuie, pe cât de mult posibil, să fie evitat, cu excepția solicitării copilului-victimă (Secțiunea IV, alin. 68);
- ✓ copiii trebuie să aibă oportunitatea să prezinte probe în cazuri penale în absența presupusului făptaș (Secțiunea IV, alin. 69);
- ✓ declarațiile și probele prezentate de copil niciodată nu trebuie să fie considerate invalide sau neveridice numai din motivul vârstei copilului (Secțiunea IV, alin. 73).

Standarde rezultate din jurisprudența Organelor Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale:

Organele Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale¹⁷ au acordat și acordă (în prezent – Curtea

¹⁷ Adoptată la Roma la 04 noiembrie 1950; în vigoare din 03 septembrie 1953, pentru Republica Moldova – din 01 februarie 1998.

Europeană a Drepturilor Omului) o atenție deosebită cauzelor ce vizează direct sau implicit drepturile și interesele copiilor.

Drepturile și interesele copiilor sunt garantate în orice circumstanțe; atunci când sunt puse în discuție mai multe drepturi protejate pe terenul Convenției, prioritate are interesul superior al copilului-victimă sau martor.

S-a statuat, în mai multe rânduri, asupra obligației pozitive a statului de a lua măsuri imediate, după caz, și cu caracter preventiv atunci când copilul este amenințat sau este în pericol¹⁸ (în ceea ce privește: dreptul la viață – cauza *Osman c. Regatului Unit*; interzicerea torturii și a relelor tratamente – cauzele *Corsacov c. Moldovei*, *Lipencov c. Moldovei*, *Okkali c. Turciei*, *Campbell și Cosans c. Regatului Unit*, *Tyrer c. Regatului Unit*; infrațiunea de viol – cauza *M.C. c. Bulgariei*; violența domestică fizică și sexuală – cauzele *Z. și alții c. Regatului Unit*, *E.S. și alții c. Slovaciei*; abuzul sexual – cauzele *A. c. Regatului Unit*, *Scozzari și Giunta c. Italiei*, *X.Y. c. Olandei*; investigarea traficului – cauza *Rantsev c. Cipru și Rusia*; dreptul la un proces echitabil – cauzele *Baegen c. Olandei*, *S.N. c. Suediei* (procedură penală, infrațiune cu caracter sexual) etc.).

Copilului-victimă sau martor al infrațiunilor urmează să-i fie asigurate toate garanțiile firești unui proces echitabil, protecției vieții lui private și prezenței unor remedii naționale efective și accesibile (în particular, în spiritul art. 6, 8 și 13 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului).

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența Curții nu fac distincție între mărturia/declarațiile date de martor și audierea victimei/părții vătămate. De regulă, audierea are loc în cazuri de infrațiuni grave (în particular, infrațiuni sexuale) comise împotriva unui copil, atunci când este crucială pentru probatoriu și rezultatul final al soluționării cazului. Audierea și necesitatea realizării acesteia sunt considerate de pe principiile unui tratament adecvat, orientat spre evitarea cauzării unor suferințe suplimentare copilului, decizia fiind luată în funcție de elementele specifice ale cazului, cu respectarea vârstei și nivelului de maturitate al copilului (a se vedea cauza *Sabin c. Germaniei*).

¹⁸ A se vedea Research Report: Child sexual abuse and child pornography in the Court's case-law. Council of Europe / European Court of Human Rights, June 2011.

1.3. CADRUL NORMATIV NAȚIONAL PRIVIND AUDIEREA ÎN CONDIȚII SPECIALE A COPILULUI-VICTIMĂ/MARTOR AL INFRAȚIUNILOR

Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta standardele internaționale în domeniu, de a asigura un sistem de justiție corect, accesibil, care să ofere respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor la cel mai înalt nivel posibil.

În acest sens, la nivel național, prevederile legale ce reglementează statutul, drepturile și obligațiile, precum și protecția oferită copiilor-victime/martori ai infracțiunilor se regăsesc în Codul de procedură penală al Republicii Moldova¹⁹ și în Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii-victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015, precum și Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 619/25 din 02 septembrie 2015.

Protecția copiilor este garantată prin prevederi generale ale Codului de procedură penală, ce reglementează protejarea contra infracțiunilor, garantarea drepturilor și libertăților fundamentale, participarea, reprezentarea, compensarea, reparația prejudiciului cauzat, precum și prin prevederi din partea specială, prin care se impune stabilirea vârstei copilului, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui.

Conform legislației penale a Republicii Moldova, copiii-victime ale infracțiunilor pot avea diferite calități procesuale: **victimă**, **parte vătămată** sau **martor**. Totodată, în Codul de procedură penală este prevăzută acordarea unui statut și a unei poziții speciale acestor copii în realizarea acțiunilor procesuale cu participarea acestora, atrăgând atenția asupra **locului**, **timpului** și **modului special de audiere** a copiilor în cadrul procedurilor penale.

Astfel, Codul de procedură penală al Republicii Moldova prevede că copilul-victimă a infracțiunii, în calitate procesuală de parte vătămată, este audiat în condițiile audierii martorilor, iar în cazul în care acesta este în vârstă de până la 14 ani, urmează să fie audiat în condiții speciale²⁰. Prevederea nemijlocită se conține în art. 110¹ al Codului de procedură penală și reglementează că copilul urmează să fie audiat în legătură cu infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, dispune audierea acestora în condiții speciale, în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio-video, prin intermediul unui intervievator²¹.

¹⁹ Cod de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003, în vigoare din 12.06.2003. În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 248-251 din 05.11.2003.

²⁰ Art. 109, alin. 5 Cod de procedură penală.

²¹ Art. 110¹ Cod de procedură penală.

Codul de procedură penală definește noțiunea de **interviewator** – persoană invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea copilului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹. În calitate de interviewator sunt antrenate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, special instruite pentru această sarcină. În procesul de audiere a minorului, interviewatorul are statut de specialist²².

Statutul, drepturile și obligațiile procesuale ale specialistului sunt stabilite în art. 87 Cod de procedură penală, acesta fiind în drept să ia cunoștință de materialele cauzei, să pună întrebări, să reformuleze întrebările adresate copilului astfel încât acesta să nu fie traumatizat, să facă observații scrise referitoare la corectitudinea declarațiilor copilului care să fie incluse în procesul-verbal de audiere.

De asemenea, Codul de procedură penală explică și conceptul de **spațiu special amenajat pentru audierea copiilor**, care este compus din două camere distincte: camera de audiere și camera de vizualizare.

- ✓ **cameră de audiere** – spațiu amenajat pentru audierea minorului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, având legătură cu camera de vizualizare prin echipamentul de recepție și înregistrare audio/video, în care sunt plasați minorul supus audierii și interviewatorul²³;
- ✓ **cameră de vizualizare** – spațiu amenajat pentru audierea minorului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, în care sunt plasați participanții la procesul de audiere, cu excepția minorului supus audierii și a interviewatorului²⁴.

Declarațiile copilului audiat în condiții speciale se înregistrează prin mijloace audio/video și se consemnează integral într-un proces-verbal. Această acțiune, conform Codului de procedură penală, se realizează în etapa urmăririi penale, însă prezența judecătorului de instrucție la realizarea acesteia îi conferă echivalentul unei ședințe de examinare a cauzei în instanța de judecată. Astfel, atunci când un copil-victimă/martor în vârstă de până la 14 ani a dat declarații în conformitate cu prevederile art. 110¹, citirea acestor declarații și reproducerea înregistrării audio/video a acestora vor înlocui audierea personală a minorului, pentru a reduce o posibilă traumatizare a acestuia²⁵.

²² Art. 6, pct. 19¹ Cod de procedură penală.

²³ Art. 6, pct. 4¹ Cod de procedură penală.

²⁴ Art. 6, pct. 4² Cod de procedură penală.

²⁵ Art. 371 Cod de procedură penală.

Deși categoriile de copii audiate în condiții speciale sunt bine stabilite în cod, legea procesual penală oferă loc de încadrare și a altor copii implicați în procedurile judiciare în calitate de victime/martori ai infracțiunilor de a beneficia de abordare specială și de protecție în cadrul procedurilor penale. Astfel, dezvoltând dispozițiile art. 109 alin. 5 CPP și art. 110¹ alin. 1 CPP referitoare la „**alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer**”, se recomandă audierea în condiții speciale a copilului cu vârstă peste 14 ani:

- ✓ cu dizabilitate psihică sau retard mental, victimă/martor a oricăror infracțiuni;
- ✓ victimă a torturii sau a tratamentului inuman ori degradant;
- ✓ în cazul tentativei de suicid;
- ✓ victimă/martor al infracțiunii comise cu deosebită cruzime;
- ✓ scos ilegal din țară sau răpit de către rudele apropiate etc.

De asemenea, se recomandă, în funcție de circumstanțele cazului, audierea în condiții speciale pe cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, traficul de copii sau violența în familie, chiar și a copiilor-victime/martori cu vârsta de până la 16 ani²⁶.

În vederea protejării copiilor de victimizare repetată prin atragerea la audieri repetate, prevederile art. 37¹ din Codul de procedură penală invocă, de asemenea, că audierea repetată a copilului trebuie evitată, în măsura în care acest lucru este posibil.

Studiile realizate recomandă, în cazuri de excepție, ca la audierea suplimentară/repetată a copilului-victimă/martor al infracțiunii să se asigure participarea aceluiași interviuator care a participat la audierea inițială și care deja a stabilit contactul necesar cu copilul și a câștigat încrederea acestuia²⁷.

1.4. PREGĂTIREA ȘI CALITĂȚILE INTERVIEWATORULUI

Audierea copiilor posibile victime ale abuzului reprezintă o practică specializată. Dat fiind caracterul investigativ, aceasta are drept scop obținerea informațiilor în baza cărora s-ar putea determina dacă cazul de abuz suspectat s-a produs sau nu. Interviurile sunt, de regulă, desfășurate de interviuatori cu pregătire specială în domeniul audierii copiilor.

²⁶ Ghid Metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii-victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015 și Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 619/25 din 02 septembrie 2015.

²⁷ Idem.

În Republica Moldova, intervievator este o persoană invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea copilului-victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 1101 CPP RM. În calitate de intervievator sunt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, special instruite pentru această sarcină.

Pregătirea profesională a persoanei care interviuează copilul este un element-cheie ce contribuie esențial la organizarea eficientă a audierii copilului-victimă. Calitatea audierii, în sensul mărturiilor colectate, depinde foarte mult de abilitățile intervievatorului.

Este important ca cel care audiază să posede cunoștințe privind psihologia dezvoltării copilului, consecințele psihosociale ale abuzului asupra copilului; tehnici de investigare a copilului-victimă etc.

Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor contra Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual [1] impune în art. 35 statelor-membre că „audierile copilului sunt desfășurate de către profesioniști pregătiți pentru aceasta”. În art. 36 se stipulează că „toate persoanele implicate în desfășurarea procedurii, în special judecătorii, procurorii și avocații trebuie să beneficieze de pregătire profesională în materia drepturilor copilului, a combaterii exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale asupra copiilor”.

Conform Curriculumului de formare a intervievatorilor în domeniul audierii copilului-victimă/martor al infracțiunii, aprobat de Institutul Național al Justiției din Republica Moldova, în urma instruirii (în total 120 ore) intervievatorul posedă următoarele abilități:

- dezvoltă și consolidează cunoștințele și abilitățile practice în audierea copiilor-victime/martori ai infracțiunilor, prevăzute la articolul 1101 CPP;
- activează cu un nivel mai mare de înțelegere și încredere în rolul de intervievator;
- dă dovadă de responsabilitate independentă în realizarea interviurilor cu copiii;
- identifică și evaluează dileme etice cu privire la desfășurarea activității;
- dă dovadă de înțelegere a sensului cunoștințelor bazate pe dovezi și de utilizare corectă a legilor și a cadrului normativ în realizarea interviurilor cu copiii;

- înțelege și aplică valorile și principiile stipulate în instrumentele internaționale, precum Convenția de la Lanzarote, CEDO, Convenția cu privire la drepturile copilului etc.

Conform Recomandărilor Societății Profesionale Americane împotriva Abuzului asupra Copiilor (APSAC), competențele, abilitățile și trăsăturile comportamentale de care trebuie să dea dovadă un intervievator sunt:

1. **Este la curent cu inovațiile în materie de cercetare.** Intervievatorul trebuie să depună toate eforturile pentru a fi mereu la curent cu cercetările noi și cu cele existente, care sunt relevante pentru interviuarea copiilor și, de asemenea, să folosească aceste cunoștințe în vederea îmbunătățirii activității sale.

2. **Participă la cursuri de formare profesională continuă și de evaluare** inter pares ori de câte ori este posibil:

- ✓ Urmează un curs complet dedicat audierii copiilor înainte de asumarea unei responsabilități primare în desfășurarea interviurilor.
- ✓ Profită de orice oportunități de consolidare a celor mai bune practici în domeniul interviuării și participă la cursuri de formare profesională continuă.
- ✓ Solicită revizui periodice, evaluări și consultări de la colegii săi cu mai multă experiență în domeniu, în vederea îmbunătățirii competențelor și consolidării cunoștințelor în acest sens.

3. **Manifestă o atitudine orientată spre obținerea unor informații precise și fiabile:**

- ✓ Dă dovadă de un comportament cald, prietenos și respectuos și, în același timp, obiectiv.
- ✓ Este lipsit de prejudecăți și ia în considerație toate explicațiile posibile aferente alegației.
- ✓ Încearcă să echilibreze puterea și să diminueze autoritatea.
- ✓ Oferă susținere deschisă.
- ✓ Evită inducerea stereotipurilor.
- ✓ Dă dovadă de răbdare și acceptă tăcerea celui audiat.

- ✓ Analizează explicațiile plauzibile ale copilului, pentru a identifica elemente neobișnuite sau aparent inexplicabile.

4. **Folosește un limbaj corespunzător fiecărei vârste:**

- ✓ Adaptează vocabularul, structura propozițiilor și complexitatea întrebărilor în conformitate cu nivelul de dezvoltare a fiecărui copil în parte.
- ✓ Continuă să evalueze și să analizeze gradul de înțelegere, precum și limbajul utilizat de copil de-a lungul interviului.

5. **Își adaptează modul de interacțiune la fiecare copil în parte:**

- ✓ În cazul în care este posibil, află ce informații i-au fost furnizate copilului și cum reacționează acesta înainte de începerea interviului.
- ✓ Permite copilului să stabilească ritmul de desfășurare a interviului și se adaptează la acesta.
- ✓ Ascultă copilul cu atenție. În funcție de răspunsurile acestuia, în formularea întrebărilor ulterioare utilizează cuvintele copilului ori de câte ori este posibil.

6. **Manifestă respect față de diversitatea culturală și depune toate eforturile pentru a comunica eficient la nivel intercultural:**

- ✓ Este conștient de faptul că similitudinile rasiale nu înseamnă neapărat că doi oameni împărtășesc aceleași norme culturale; cu toate acestea, diferențele de rasă dintre un intervievator și un copil ar putea fi o sursă de neîncredere inițială.
- ✓ Află cât mai multe lucruri cu putință despre: mediul cultural în care trăiește copilul, activitățile pe care le desfășoară, gradul de cunoaștere a limbii înainte de interviu, adaptând interviul în mod corespunzător.
- ✓ Este conștient de posibilele obstacole atunci când există diferențe legate de religie, etnie, clasă socială și/sau de limbaj
- ✓ În cazul în care nu este disponibil un intervievator bilingv, apelează la ajutorul unor traducători/interpreți calificați ori de câte ori în audiere este implicat un copil surd/care suferă de probleme de auz sau nu înțelege bine limba de desfășurare a interviului.

7. Se adaptează la orice necesități speciale are copilului, inclusiv la dizabilități fizice și intelectuale:

- ✓ Află dacă copilul are careva necesități speciale ce ar trebui să fie luate în considerație înainte de începerea interviului.
- ✓ Verifică dacă copilul ia anumite preparate medicamentoase ce ar putea afecta într-o oarecare măsură comportamentul acestuia, modul de a comunica și/sau capacitatea lui de relatare, posibil în urma unei consultări cu personalul medical, și planifică interviul în mod corespunzător.
- ✓ Dat fiind faptul că echipamentele adaptive (de exemplu, scaunul cu roțile, casca, aparatul auditiv, calculatorul) sunt, de obicei, considerate ca fiind o extensie a corpului copilului, cere permisiunea înainte de a atinge sau a regla/ajusta oricare dintre aceste echipamente. Evaluează măsura în care prezența acestora ar putea afecta reușita interviului; în mod ideal, solicită aceste informații de la persoanele care cunosc copilul (de exemplu, personalul medical și cel școlar, managerul de caz, îngrijitorii care nu au abuzat copilul).
- ✓ În cazul unui copil care suferă de întârzieri în dezvoltare sau de alte dizabilități, se consultă cu profesorii, părinții, medicii și cu alte persoane din anturajul acestuia ori de câte ori este posibil acest lucru, pentru a determina capacitatea de participare la anchetă. În cadrul etapelor inițiale ale interviului, evaluează cu atenție dacă interviewerul și copilul comunică în mod eficient.
- ✓ Este conștient de faptul că unii copii cu întârzieri de dezvoltare tind să satisfacă dorința interviewerului și răspund la întrebările acestuia în maniera în care consideră că acesta din urmă dorește.

8. Participă în mod activ în cadrul unei echipe multidisciplinare, în cazul în care există una.

Interviewatorul trebuie să consulte, ori de câte ori este posibil, alți profesioniști implicați în sau familiarizați cu cazul copilului, membrii familiei acestuia în timpul interviului (în cazul în care aceștia îl urmăresc) sau după acesta.

ASPECTE SPECIFICE ALE AUDIERII COPILOR-VICTIME/ MARTORI AI INFRAȚIUNILOR

- 2.1** Particularități psihocomportamentale ale copiilor-victime, ce influențează abilitățile copilului de a vorbi despre experiențele traumatice 35
- 2.2** Pregătirea copilului-victimă/martor pentru participarea la procedura de audiere în cazuri speciale 42
- 2.3** Utilizarea mijloacelor ajutătoare în procedura de audiere (păpuși anatomice, desene, schițe etc.) 47

II. ASPECTE SPECIFICE ALE AUDIERII COPILOR-VICTIME/MARTORI AI INFRAȚIUNILOR

2.1. PARTICULARITĂȚI PSIHOCOMPORTAMENTALE ALE COPILOR-VICTIME, CE INFLUENȚEAZĂ ABILITĂȚILE COPILULUI DE A VORBI DESPRE EXPERIENȚELE TRAUMATICE

Interviul realizat de specialiști nu este un ansamblu de întrebări bine formulate care țintesc investigarea situației copilului, ci mai degrabă un ansamblu de tehnici de ascultare a copilului, însoțite de îndemnuri care să-i stimuleze exprimarea. Astfel, intervievatorul trebuie să cunoască capacitatea de exprimare a copilului, modul lui de înțelegere și de judecată. Cel care interviează copilul trebuie să ia în considerație factorii ce influențează abilitățile acestuia de a furniza informații despre experiențele traumatiche trăite, și anume particularitățile sferei cognitive, în special ale memoriei, limbajului și gradului de sugestibilitate; particularitățile de funcționare a sferei afective și celei relaționale; particularitățile de personalitate și comportament.

Particularitățile de funcționare a sferei cognitive

Gail Goodman, în anii '80-'90, a efectuat primele studii prin care a arătat că, în general, copiii, chiar și foarte mici, care au participat în calitate de martori la evenimente semnificative emoționale (ieșite din comun) au făcut declarații exacte și au rezistat la întrebări sugestive fără să fie influențați de intervievatorii adulți²⁸.

În general, volumul, durata de păstrare și precizia memoriei copiilor sunt mai mici decât cele ale adulților. Totuși, deși reactualizarea evenimentelor traumatiche de către copil poate fi incompletă, deseori ea este la fel de precisă ca cea a adulților. Trebuie de luat în considerație faptul că abuzul reprezintă un factor traumatic pentru copil, având un impact direct asupra memoriei. Reevocarea amintirilor traumatiche se produce

²⁸ Luca C. *Expertiza psihologică a copilului abuzat/neglijat*. București: Hamangiu, 2014.

de o manieră cu totul diferită decât a evenimentelor obișnuite din viața persoanei. Cercetările demonstrează că esența evenimentului traumatic este reținută cu mai mare precizie decât detaliile celor întâmplate.²⁹

Mai multe cercetări au demonstrat că atunci când copiii de vârstă mică, care au fost victime, sunt intervievați corespunzător, aceștia pot oferi informații exacte.

Cu toate acestea, adesea se pune la îndoială declarația copilului, mai cu seamă dacă aceasta implică conținut sexual, considerându-se că cele spuse sunt niște produse ale imaginației bogate a copilului. Studiile însă au demonstrat că fantezia copilului mai mare de 6-7 ani nu se deosebește practic de fantezia adultului. Prin urmare, prezența fanteziilor și a raportărilor false nu are nicio legătură cu abilitatea copilului de a discrimina între imaginar și real. De altfel, fantezia copiilor odată constatată, poate fi calificată, în cazul unor copii, drept mijloc de refulare a trăirilor lor, care ne pot furniza mai multă informație decât un răspuns direct al copilului la întrebare.

Mai mult decât atât, unele cercetări au demonstrat că amintirile implicite³⁰ extinse pot fi identificate în comportamente, percepții cu mult înainte ca copiii să-și amintească conștient sau să verbalizeze ceea ce își amintesc. În acest context, trebuie de acordat atenție comportamentelor nonverbale și răspunsurilor unui copil, deoarece acestea reflectă amintiri implicite ale unor evenimente (de ex., copilul poate strâmba din nas în semn de dezgust când descrie abuzul sexual oral).

Interviewatorul nu are voie să pună la îndoială spuselor copilului, chiar și atunci când acestea par enormități; el va căuta să descopere, să înțeleagă motivele pentru care copilul a făcut afirmațiile respective. De regulă însă, atunci când copilul reclamă abuzul sau neglijarea, acestea sunt reale. Cercetătorii americani au constatat că doar 2% din declarațiile copiilor abuzați au fost false (Myers, 1997).³¹ Majoritatea din acești copii au depus mărturii false împotriva taților sau taților vitregi, cu scopul de a se răzbuna pe aceștia. O altă problemă reală o constituie faptul că, deși copiii, mai cu seamă cei mici, păstrează în memorie informații relevante, ei au capacități lingvistice reduse pentru a le putea oferi interviewatorului.

Sugestibilitatea. Credibilitatea mărturiilor copiilor a fost subiect de discuții pentru oamenii din justiție sute de ani. Mulți consideră că copiii, în special cei mici, pot da declarații false, fiind influențați de anumite idei, atitudini sau credințe ale altor persoane. Studiile psihologice rele-

²⁹ John E.B. Myers. *Evidence in Child Abuse and Neglect Cases*. USA, 1997, vol. I, p. 19.

³⁰ Memoria implicată – memorie somatică, a acțiunilor habituale sau memorie inconștientă.

³¹ Рут Соонетс и др. *Недостойное обращение с детьми*. Тарту, 2007 г., с. 146.

vă că nu există o relație directă între vârsta copilului și sugestibilitate. Aceasta depinde de interacțiunea unui șir de factori cognitivi, emoționali și situaționali.

Sugestibilitatea, după S. Ceci și M. Brucke (1995), este „măsura prin care procesele de codare, stocare, recuperare și relatare a evenimentelor pot fi influențate de o serie de factori interni sau externi”. Autorii acestei definiții menționează că, sub presiuni reale sau imaginare, copiii dependenți de adulți fac declarații de care sunt conștienți că sunt neadevărate. Prin urmare, întrebările sugestive își pot avea efectul scontat (inducerea unor idei) dacă sunt formulate într-un mod sofisticat, se apelează la amintiri ale evenimentelor ce s-au produs cu mult timp în urmă sau când audierea este efectuată de o persoană cu autoritate și martorul deduce că interviewerul ar prefera anumite răspunsuri.

Sugestibilitatea copiilor poate fi influențată, de asemenea, și de elemente circumstanțiale sau individuale:

- timpul relativ mare scurs de la producerea evenimentului și momentul audierii;
- neînțelegerea de către copil a semnificației abuzului;
- caracteristici individuale: un scor scăzut de inteligență verbală, caracter dificil și stimă de sine scăzută.

Inducerea, sugerarea unor idei poate influența atât martorii adulți, cât și copiii. Cercetările au demonstrat că copiii (de altfel, ca și adulții) sunt mai sugestibili în raport cu informațiile periferice, nesemnificative pentru ei. Abuzul sexual reprezintă un eveniment extrem de proeminent în viața persoanei, prin urmare, copiii vor fi mai puțin sugestibili în raport cu aceste acțiuni.³²

Particularitățile de funcționare a sferei emoționale

Experiențele traumatice pot deregla sfera emoțională a copilului – fie temporar, fie pe termen lung – prin mecanisme ca: hipervigilența, reducerea capacității exploratoare, interpretări eronate sau ostilitate orientate către ceilalți, agresivitate (în scopul autoprotejării) sau frici generalizate și preocupări excesive de sine, astfel încât atenția sa este consumată în detrimentul explorării mediului.

³² Gail S. Goodman & Karen J. Saywitz. *Memories of Abuse*. Interviewing Children When Sexual Victimization Is Suspected, 3 Child & Adolescent Psychiatric Clinics of North America 645, at 548 (1994).

Afectele negative la copil se pot manifesta ca ambivalență, rejectare, furie și retragere emoțională față de părinți sau îngrijitori, confirmând tendința copilului la neîncredere în ceilalți și întărind astfel acele componente psihologice care interferează cu învățarea și formele de adaptare sănătoasă la mediu.

Pot fi evidențiate câteva tulburări ale sferei afective specifice pentru copiii ce au experimentat abuzurile:

Disocierea este definită ca o rupere a legăturilor care apar în mod normal între sentimente, gânduri, comportament și amintiri, invocate conștient sau inconștient pentru a reduce tulburarea psihologică.

Anxietatea poate fi descrisă ca o stare afectivă vagă, difuză, de neliniște, apăsare, tensiune, un sentiment de pericol iminent. Caracterul patologic al acestor trăiri implică o anxietate excesivă sau inadecvată situației, care poate ajunge până la nivelul de tulburare anxioasă.

Fobiile patologice pot caracteriza copilul abuzat prin frici exagerate ca proporție, manifestate și declanșate de o situație sau de un obiect concret, perturbând starea generală a copilului. Cel mai adesea, fobiile se exprimă ca: teama de întuneric (acluofobie), teama de a fi singur (autofobie), teama de înălțime (acrofobie), teama de injecții, de durere (algofobie), teama de spații închise (claustrofobie), teama de mulțime, de oameni (antropofobie), teama de școală (fobie școlară), teama de moarte (tanatofobie).

Fobia socială reprezintă o formă particulară de fobie care apare la copilul mare sau adolescent sub forma spaimei de a nu fi umilit sau batjocorit în public. Când este confruntat cu situația fobogenă, anxietatea este accentuată de palpitații, teamă, transpirații etc. Apare uneori la copilul timid, nesigur, inhibat, cu o stimă de sine scăzută; poate debuta brusc, după o experiență stresantă sau umilitoare, ori poate avea un debut insidios.

Tulburările de panică se manifestă prin atacuri de panică recurente sau perioade de frică intensă, care se asociază cu palpitații, transpirații, teamă, senzație de sufocare, durere în piept, tulburări abdominale, vărsături, greață, leșin, amețeală, senzație de ireal, senzație că-și pierde controlul, senzație de moarte iminentă, parestezii, modificări ale culorii feței.

Tulburări obsesiv-compulsive. Copilul abuzat poate dezvolta diverse obiceiuri care persistă în timp. Tulburarea obsesiv-compulsivă poate fi diagnosticată atunci când aceste ritualuri devin exagerat de frecvente, afectează funcționarea adecvată a copilului și îi deranjează pe cei din

jur. La copilul abuzat sexual apar deseori obsesii precum ideea de a fi murdar, impur, asociată cu ritualuri de spălare, de curățenie. În cazul altor forme de abuz și al neglijării poate apărea teama că cineva apropiat din familie ar putea păți ceva rău, teama de îmbolnăvire.

Tabloul psihoemoțional al copilului abuzat sexual include:

- **frică:** de agresor, de a cauza probleme, de a pierde afecțiunea adulților, de a fi exclus din familie, de a fi „diferit”;
- **furie:** față de agresor, față de adulții care nu l-au protejat, față de sine însuși (se simte vinovat);
- **izolare:** pentru că „ceva este în neregulă cu mine”, deoarece se simte singur în experiența trăită, deoarece nu poate vorbi despre abuz;
- **tristețe:** în legătură cu ceva care i s-a luat, în legătură cu sentimentul că a pierdut o parte din sine, deoarece crește prea repede, deoarece a fost trădat de cineva în care a avut încredere;
- **vinovăție:** pentru că nu poate opri abuzul, deoarece crede că „a consimțit abuzul”, pentru că mărturisește abuzul – dacă spune că a fost abuzat, pentru că a păstrat secretul – dacă spune că nu a fost abuzat;
- **rușine:** în legătură cu implicarea într-o astfel de experiență, în legătură cu faptul că corpul lui a răspuns abuzului;
- **confuzie (debusolare):** pentru că el poate iubi în continuare agresorul, pentru că sentimentele lui se schimbă mereu.

Particularități de funcționare a sferei relaționale

Evenimentele traumatice pot avea un impact de alienare a relației părinte – copil. Copiii mici au expectanțe adecvate că părinții îi protejează în toate circumstanțele și percep experiența traumatică ca pe un indicator al incapacității părintelui de a-l proteja, ca fiind furios sau indiferent față de copil.

Încrederea copilului în părinte ca sursă de protecție și securitate poate fi afectată pe termen lung, uneori ireversibil, și se manifestă prin pierderea sentimentului de intimitate și comportament afectuos, sporirea furiei, rejectării, controlului și comportamentelor punitive orientate către părinte. Copilul poate să prefere un părinte în detrimentul celuilalt, motiv de creștere a tensiunilor.

Atunci când abuzurile asupra copiilor apar în contextul relațiilor și intimităților apropiate, este firesc ca acei abuzați să se teamă, să se ferească sau să manifeste ambivalențe față de apropierea interpersonală.

Probabil, unul dintre cele mai dureroase și tulburătoare aspecte ale abuzului copilului este impactul asupra capacității lui de a avea încredere. Necesitând o suprimare a activității defensive și un sentiment de siguranță în relația cu celălalt, încrederea este greu de manifestat.

Un eveniment traumatic ce survine ca un episod discret, deși dăunător în sine, poate fi depășit dacă copilul este înconjurat de un mediu familial capabil să furnizeze resurse materiale și emoționale pentru recuperarea copilului.

Există însă și situația în care circumstanțele familiale stresante copleșesc copilul și familia. Sărăcia, șomajul, carențele în educație sau problemele de aculturație în familiile de imigranți pot duce la lipsa de acces la servicii pentru copilul care ar avea nevoie de acestea.

Particularitățile de personalitate și de comportament

Studiile psihologice situează copilul (apriori) în categoria persoanelor cu o vulnerabilitate victimală crescută, datorită particularităților psihocomportamentale și de vârstă specifice. Copiii sunt lipsiți aproape complet de posibilitățile fizice și psihice de apărare, au capacitate redusă de anticipare a unor acte comportamentale proprii sau ale altora, posedă o capacitate redusă de înțelegere a efectelor și a consecințelor unor acțiuni proprii sau ale altor persoane, sunt creduli și sinceri, particularități care fac din ei victime facile, dar și o categorie specială de părți cu calitate procesuală.

Amprentele abuzului suportat pot fi regăsite în particularitățile de personalitate și comportamentale ale copiilor-victime.

Răspunsul copilului la traumă poate fi influențat de caracteristicile sale temperamentale. Spre exemplu, copiii mai timizi/rezervați tind să răspundă la traumă prin comportamente internalizate, cum ar fi răcirea afectivă, izolare socială, anxietate de separare și frici. În contrast, copiii foarte activi sunt înclinați să răspundă prin comportamente externalizate, cum ar fi neglijența, accesele de furie, agresivitatea și ostilitatea.

Copiii mici pot oscila între simptomele externalizate și cele internalizate: pot alterna episoadele de „cramponare”, frică cu episoade de furie și sfidare.

Particularități de funcționare a sferei sexuale (în cazul abuzurilor sexuale)

Comportamentele de mai jos indică o probabilitate înaltă a prezenței abuzului la copiii mai mici de 10 ani, deoarece reprezintă cunoștințe despre sexualitate impropriei vârstei.

- **Exprimări care denotă cunoștințe despre sexualitate precoce, frecvent apar din neatenție.**

- Copilul poate observa un cuplu la TV sărutându-se și să comenteze ceva de genul: „Acuși îi va băga degetele acolo pe unde face pipi”.
- Copilul poate comenta că „din cocoșelul lui nenea X curg mucii”.

- **Desene explicit sexuale:**

- Copilul desenează imagini cu felație.

- **Interacțiuni sexuale cu alte persoane:**

- Agresiune sexuală îndreptată spre copiii mai mici sau mai naivi (implică faptul că copilul se identifică cu abuzatorul).
- Activități sexuale cu semenii (sugerează că copilul presupune careva satisfacție din activitatea abuzivă).
- Invitații sau gesturi sexuale adresate persoanelor mai adulte (sugerează că copilul se așteaptă și acceptă activitatea sexuală ca modalitate de a relaționa cu adulții).

- **Interacțiuni sexuale cu implicarea obiectelor sau a animalelor:**

- Copilul poate fi observat imitând sexul oral cu păpușile.

Motivul pentru care cunoștințele sexuale la copiii sub 10 ani sunt indicatori cu probabilitate înaltă a abuzului este că la vârste mai înaintate copiii au acces la mai multe surse informaționale despre sexualitate (educație sexuală în școli sau discuții cu alți copii), spre deosebire de cei sub 10 ani. Pentru cei cu vârsta mai mică de 10 ani este puțin probabil să învețe (înțeleagă) indirect despre experiențele intime.

Un alt indicator frecvent citat este masturbarea excesivă. Atenție însă, masturbarea, din punct de vedere dezvoltativ, este privită ca parte a dezvoltării normale, este considerată drept indicator doar atunci când comportamentul este „excesiv”.

Masturbarea poate fi considerată ca simptom al unui posibil abuz atunci când:

- Copilul masturbează până în punctul în care-și produce răni.
- Copilul masturbează de mai multe ori pe zi.
- Copilul își inserează obiecte în vagin sau anus.
- Copilul emită sunete, imitând orgasmul în timp ce masturbează.

Pe măsura maturizării copiilor, aceștia devin conștienți de răspunsul societății față de activitățile cu caracter sexual, respectiv interacțiunile sexuale explicite sunt mai puțin comune. Oricum, manifestarea unui anumit interes față de activitățile sexuale se consideră normală în adolescență.

Pentru puberi și adolescenți există trei indicatori care ar putea sugera posibilul abuz sexual:

- Promiscuitate sexuală în rândurile fetelor.
- Victimizarea sexuală de către semenii sau persoane din afara familiei.
- Implicarea copilului în prostituție.

Din cei trei indicatori, ultimul este cel mai convingător. Cercetările³³ sugerează că 90% din adolescenții implicați în prostituție au fost anterior abuzați sexual.

2.2. PREGĂTIREA COPILULUI-VICTIMĂ/MARTOR PENTRU PARTICIPAREA LA PROCEDURA DE AUDIERE

Importanța pregătirii copilului pentru audiere

Cele mai bune practici în domeniu recomandă pregătirea copilului pentru participarea la audiere. Chiar dacă este parte componentă a audierii, pregătirea constituie o etapă distinctă, care își are particularitățile sale de realizare.

Pregătirea copilului pentru audiere este bine să fie realizată de același specialist care va desfășura interviul propriu-zis. În acest context, este important ca prima întâlnire să fie profesionistă și empatică.

Specialistul care pregătește copilul pentru audiere trebuie să depună toate eforturile pentru a identifica și a aplica o metodă care să-l facă

³³ **Faller Kathleen.** *Understanding Child Sexual Maltreatment.* California: Sage Publications, 2003, pag. 306.

pe copil să se simtă de la bun început în siguranță și în largul său, atât pe parcursul pregătirii, cât și la audierea care va avea loc cu participarea acestuia, ceea ce va contribui la desfășurarea unei audieri de succes, ce va permite acumularea detaliilor despre incident necesare investigării faptei și va asigura protecția și respectarea drepturilor copilului-victimă/martor al infracțiunii.

Pregătirea copilului pentru audiere

Pregătirea copilului-victimă/martor al infracțiunilor pentru audiere are menirea de a-l informa despre: scopul audierii sale, gradul de implicare a acestuia, importanța relatării circumstanțelor și a detaliilor din relatarea sa, etapele următoare ale audierii, precum și despre participanții la audiere. Este important ca copilului să-i fie asigurată o atmosferă confortabilă atât prin anturajul în care se află, cât și prin abordarea acestuia cu importanță și seriozitate.

Pregătirea copilului pentru audiere presupune eliminarea barierelor de comunicare directă dintre copil și interviewer, crearea unui climat de încredere, de natură a determina copilul să facă relatările complete și veridice. Aceasta presupune un dialog dintre copil și interviewer, care, după caz, poate fi asistat de interpret/traducător.

În cadrul discuției, interviewerul va aborda copilul prietenos, va ține cont de particularitățile lui de vârstă, dar și de posibilele consecințe ale abuzului suportat, tinzând totodată să afle cât mai multe lucruri despre copil (cum ar fi caracteristicile lui culturale, de dezvoltare, emoționale, comportamentale și cognitive). Astfel de informații îl vor ajuta pe interviewer să înțeleagă mai bine reacțiile și declarațiile copilului, dar acesta trebuie să țină cont de faptul că informațiile obținute pot fi incomplete și/sau inexacte.

În procesul de pregătire, copilului i se va comunica că interviul va fi înregistrat audio/video, de asemenea i se va explica necesitatea înregistrării mărturiilor sale. În acest fel începe stabilirea relațiilor de încredere ale interviewerului cu copilul (contactul psihologic).

Pentru a asigura un climat psihologic favorabil și a spori eficiența procedurii de audiere, este recomandabil ca atât la pregătirea pentru audiere, cât și la audierea copilului-victimă/martor al infracțiunilor să participe același interviewer. Însă nu sunt excluse situațiile în care copilul poate fi pregătit de specialistul care asistă cazul sau este solicitat special pentru această procedură (oferindu-i-se informații generale despre cazul cercetat).

Pregătirea pentru audiere este și momentul-cheie de expunere a acordului din partea copilului de a fi interviuat. Totuși, angajamentul manifestat al copilului de a spune adevărul în timpul audierii nu este o garanție absolută că acesta va relata clar, fidel și complet evenimentele petrecute, însă poate fi interpretat ca o disponibilitate din partea acestuia de a colabora cu interviuatorul și de a relata ceea ce știe³⁴.

Deși pregătirea pentru audiere nu are drept scop acumularea de informații despre evenimentele care au avut loc, ci mai degrabă de a informa copilul cu privire la această relatare, nu este exclus faptul ca în procesul de pregătire copilul să furnizeze informații despre eveniment.

Când trebuie pregătit copilul?

Audierea copilului-victimă/martor trebuie să fie efectuată la un interval cât mai scurt după producerea evenimentului, respectiv, pregătirea către audiere se va realiza cât mai aproape posibil de audiere.

Se recomandă pregătirea copilului pentru audiere în prealabil (cu 1-2 zile înainte de audiere) sau cu cel puțin o oră înainte de începerea acesteia. Nu se recomandă decalaje de timp foarte mari între etapa de pregătire și audierea propriu-zisă și nici ca alte persoane să discute repetat cu copilul despre cele întâmplate.

În timpul discuției cu copilul, interviuatorul trebuie să fie atent la indiciile oferite de copil și să dea importanța cuvenită semnalelor care denotă oboseală, lipsă de concentrare sau dorința de a merge la baie. Sunt preferabile intervențiile cu o durată mai scurtă decât cele cu o durată mai îndelungată, mai ales în cazul copiilor cu o vârstă mai fragedă³⁵.

Neluând în calcul anumite cazuri excepționale, întrevvedere copilului cu interviuatorul în vederea pregătirii către audiere ar trebui să fie, de asemenea, planificată în timp. Trebuie să se țină cont și de faptul că o pregătire pentru audiere tergiversată în timp ar putea avea impact negativ asupra capacității copilului de a-și aminti ceva sau de a face anumite dezvăluiri în legătură cu evenimentele întâmplate.

Locația/atmosfera

Spațiul în care se va desfășura pregătirea pentru audierea copilului-victimă/martor poate fi stabilit de la caz la caz. Pregătirea poate fi realizată

³⁴ Ghid metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii-victime/martori ai infracțiunilor, Ordinul PG nr. 25/25 din 03.08.2015, Hotărârea CSM nr. 619/25 din 02.09.2015

³⁵ Orientări practice elaborate de APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor) în domeniul aplicării tehnicilor de interviuare investigativă în cazuri suspecte de abuz față de copii, 2012.

nemijlocit în camera de audiere, poate fi efectuată în camera de așteptare, special destinată pentru aflarea copilului până la momentul începerii interviului, sau într-o altă locație, separată de spațiul special amenajat pentru audierea copiilor (un centru pentru copii). Este important însă ca pregătirea pentru audiere a copilului-victimă/martor al infracțiunii să fie desfășurată într-un spațiu neutru (nu la domiciliul sau în școala copilului), dar totuși într-o atmosferă privată, lipsită de factori care ar putea distra atenția lui. La locul preconizat, copilul se va prezenta împreună cu însoțitorul (reprezentantul legal).

Informarea reprezentantului legal

La întrevvedereea copilului cu intervievatorul în vederea pregătirii către audiere, copilul va fi însoțit de reprezentatul legal (de obicei, aceștia sunt părinții sau persoanele în grija cărora se află copilul, sau reprezentantul autorității tutelare). În general, reprezentanții legali nu trebuie să asiste la pregătirea copilului pentru audiere, intervievatorul poate discuta cu aceștia fie înainte discuției cu copilul pentru informare, fie imediat după încheierea procesului de pregătire a copilului pentru audiere. Important este ca intervievatorul să se intereseze dacă copilul are careva particularități speciale și dacă anterior a mai participat la audieri, fie în această cauză, fie pe o altă cauză.

În cazul în care copilul refuză totuși să rămână singur, reprezentantul legal poate fi prezent în etapele inițiale ale discuției, iar în momentul potrivit poate să părăsească încăperea.

Este necesar să informăm reprezentantul legal să evite discuțiile despre evenimentele în care a fost implicat copilul în perioada dintre pregătirea către audiere și audierea propriu-zisă, dar în același timp să fie atent la starea/manifestările/neliniștile copilului, despre care va informa intervievatorul înainte începerii audierii.

Particularitățile lingvistice și de dezvoltare ale copilului

Intervievatorul trebuie să fie familiarizat cu principalele particularități de dezvoltare și lingvistice ale copiilor. Deși există norme de dezvoltare legate de vârstă, copiii care fac parte din aceeași categorie de vârstă sunt totuși diferiți. Cea mai eficientă metodă de a evalua nivelul de dezvoltare al copilului și competențele sale lingvistice este de a acorda o atenție deosebită modului în care acesta utilizează și înțelege limba.

Este important ca intervievatorul să încurajeze copilul să ofere răspunsuri narrative chiar de la începutul discuției, pentru a putea evalua abili-

tatea acestuia de a răspunde la întrebările deschise. De asemenea, este important ca intervievatorul să țină cont de faptul că un copil care se exprimă greu în limba de desfășurare a audierii s-ar putea exprima foarte bine și ar putea face dezvăluiri în limba sa maternă. De aceea, pentru rezultate mai bune, este recomandat ca copilul să fie interviuat în limba în care acesta se exprimă mai bine³⁶. În asemenea cazuri, intervievatorul poate să fie asistat de un interpret/traducător sau, după caz, de un specialist calificat ori de câte ori în proces este implicat un copil care suferă de probleme de auz sau nu se poate înțelege/exprima în limba de desfășurare a procedurii.

Dacă copilul nu reușește să facă diferența dintre adevăr și minciună, fie acesta se află sub influența emoțiilor puternice (sugestibilității), datorate situației noi cu care se confruntă, fricii, amenințărilor, fie este posibil să aibă probleme de sănătate mintală. În ambele situații trebuie invitat la audiere un specialist în sănătatea mintală (psihiatru, psiholog)³⁷.

Intervievatorul trebuie să țină cont, de asemenea, de faptul că cu cât este mai mic copilul, cu atât atenția acestuia este mai scăzută și cu atât mai repede poate trece de la un subiect de discuție la altul ce nu are nicio legătură. În asemenea cazuri se recomandă ca copilul să fie abordat cu răbdare, dar în același timp cu suficientă insistență, pentru a-i putea capta atenția.

În procesul de pregătire a copilului-victimă/martor al infracțiunilor către audiere, precum și în timpul audierii, intervievatorul va utiliza cuvinte simple, va adresa întrebări scurte, fiind pregătit să aștepte un timp după ce a adresat întrebarea, lăsându-i copilului timp suficient pentru a răspunde.

• • • • • **Recomandări pentru o mai bună organizare a pregătirii copilului pentru audiere** • • • • •

- Așezați-Vă în fața copilului, puțin înclinat înspre el, dar totuși la distanța unui braț întins.
- Observați gesturile copilului, poziția corpului, mimica feței lui.
- Vorbiți pe un ton neutru, suficient de rar.
- Nu grăbiți copilul, aveți răbdare și oferiți-i timp să vorbească, admitând pauze mai lungi.

³⁶ *Orientări practice elaborate de APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor) în domeniul aplicării tehnicilor de interviu investigativ în cazuri suspecte de abuz față de copii, 2012.*

³⁷ *Ghid Metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii-victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015 și Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 619/25 din 02 septembrie 2015.*

- Ascultați-l atent pe copil și memorați ceea ce a spus, ar putea fi util în procesul de audiere sau pentru a lua anumite decizii în cadrul anchetei.
- Lăsați-l să se manifeste firesc, de exemplu, dacă dorește să se plimbe prin cameră.
- Oferiți-i răspunsuri la întrebările pe care le pune.
- În cazul în care faceți notițe, cereți acordul copilului; de asemenea, este necesar să înregistrați data, ora la care au fost realizate și la final să semnați aceste înscrisuri.

Evitați:

- ✓ Intreruperile de la discuția cu copilul (deconectați telefonul, îndepărtați tot ce ar putea distra atenția);
- ✓ Nu reacționați în niciun fel la ceea ce vă spune copilul, nu vă mirați;
- ✓ Nu povestiți despre alte persoane cu istorii asemănătoare;
- ✓ Nu-i promiteți nimic copilului;
- ✓ Frații/surorile sau alte posibile victime/martori trebuie să fie pregătite în mod separat, informațiile obținute de la alte presupuse victime sau martori nu trebuie împărtășite copilului.

2.3. UTILIZAREA MIJLOACELOR AJUTĂTOARE ÎN PROCEDURA DE AUDIERE (PĂPUȘI ANATOMICE, DESENE, SCHIȚE ETC.)

Utilizarea mijloacelor ajutătoare/media

Studiile realizate de Asociația Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor (APSAC)³⁸ au condus la concluzia și la recomandarea că mijloacele ajutătoare/suporturile folosite în cadrul audierii trebuie utilizate cu precauție, deoarece acestea generează amintiri mai puțin precise decât tehnicile de stimulare a memoriei obișnuite. Astfel, chiar dacă vor fi utilizate mijloace ajutătoare în timpul audierii copiilor-victime/martori ai infracțiunilor, interviatorii și ceilalți participanți la audiere trebuie să acorde o atenție deosebită informațiilor obținute cu ajutorul acestora.

³⁸ Orientări practice elaborate de APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor) în domeniul aplicării tehnicilor de interviuare investigativă în cazuri suspecte de abuz față de copii, 2012.

- ✓ Prezențați păpușile ca pe ceva care îl va ajuta să „arate” ceea ce s-a întâmplat, nu ca pe o jucărie cu care se poate juca.
- ✓ Utilizați păpușile doar dacă sunt necesare pentru a ajuta copilul să prezinte detalii referitoare la cele întâmplate. Intervievatorul trebuie să pună accentul pe practica descrierii narative la etapele inițiale ale audierii și să continue cu tehnicile de interviu recomandate, pentru a obține informații verbale de la copil atunci când este posibil. Păpușile pot fi introduse abia mai târziu și doar în cazul în care copilul nu poate sau nu vrea să comunice verbal (sau în scris), și/sau atunci când descrierile verbale ale copilului sunt insuficiente sau neclare.
- ✓ Utilizați păpușile doar dacă este recomandabil pentru gradul de dezvoltare al copilului. Trebuie să fiți deosebit de prudenți atunci când utilizați păpușile în cazul preșcolarilor. O descriere precisă a celor întâmplate folosind păpușile poate fi obținută doar dacă copilul discern natura simbolică a păpușii (adică are capacitatea de înțelegere abstractă că păpușile sunt reprezentarea lui/ei și/sau a suspectului), precum și au abilitatea de reprezentare duală (adică abilitatea de a utiliza păpușile simbolic, pentru a comunica despre anumite evenimente).
- ✓ Prezențați păpușile îmbrăcate în totalitate.
- ✓ Adresați întrebări deschise care încurajează copilul să explice ceea ce demonstrează cu ajutorul păpușilor pentru a obține detalii verbale și a evita să faceți anumite presupuneri cu privire la cele întâmplate.
- ✓ Când folosiți păpușile, nu adresați întrebări directe/sugestive.
- ✓ După ce copilul termină demonstrațiile cu păpușa, interviuatorul o va feri într-o parte.
- ✓ Utilizați doar păpuși produse conform recomandărilor.
- ✓ Utilizați păpușile ce prezintă trăsături culturale corespunzătoare, cum ar fi nuanța tenului și culoarea părului, precum și caracteristici fizice corespunzătoare⁴⁰.

⁴⁰ Ghidurile practice *Utilizarea păpușilor anatomice în evaluarea cazurilor de abuz sexual împotriva copiilor*, publicate de Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor (APSAC) în 1995, reflectă practicile și cunoștințele general acceptate la acea vreme (aceste ghiduri sunt în curs de revizuire).

Desene sau schițe asociate abuzului

În cazul în care sunt necesare detalii suplimentare sau copilul se confruntă cu anumite dificultăți care îl împiedică să furnizeze o descriere verbală, ar putea fi util sau oportun ca intervievatorul să-i propună copilului să relateze ceea ce știe în scris sau prin desen. Intervievatorul trebuie să pună întrebări de tip deschis, prin care să invite copilul să explice ceea ce a desenat sau a scris. Ca și în cazul păpușilor anatomice, intervievatorul nu trebuie să facă anumite presupuneri cu privire la ceea ce copilul vrea să spună.

Orice desene sau scrieri produse de copil, care explică sau clarifică anumite informații aferente abuzului, trebuie descrise de către intervievator, datate și semnate de către acesta, pentru a putea fi utilizate în calitate de probe⁴¹. Pentru aceasta este necesar ca intervievatorul să dispună din timp de materiale pregătite (foi, carioci, creioane), dar care să nu fie plasate la vedere, pentru a nu distra atenția copilului.

Schițe anatomice detaliate/hărți ale corpului uman

Odată cu reducerea utilizării păpușilor anatomice, a crescut gradul de folosire a schițelor anatomice detaliate (sau a hărților corpului uman, vezi anexa). Acestea erau folosite pentru a arăta copilului anumite părți ale corpului și a facilita discuțiile cu acesta cu privire la atingere. În ciuda popularității lor, numărul cercetărilor aferente impactului pe care aceste schițe îl pot avea asupra fiabilității informațiilor obținute în timpul audierii a fost unul destul de mic.

Cercetările realizate indică un risc crescut de obținere a informațiilor eronate în ceea ce privește atingerile atunci când schițele anatomice detaliate sunt introduse în procesele de audiere a copiilor de vârste fragede, mai ales în etapele incipiente de elucidare a abuzului. Totuși, ar fi bine-venit ca intervievatorul să încerce mai întâi să adreseze întrebări deschise, pentru a obține informațiile dorite, și doar apoi să utilizeze schițele anatomice cu deosebită precauție. În aceeași modalitate poate fi utilizată recomandarea ca în loc să se ceară copilului să identifice și să caracterizeze anumite părți ale corpului în primele etape ale audierii, intervievatorul ar putea încerca să clarifice termenii oferiți de copil doar după divulgarea unui posibil abuz.

Intervievatorul poate adresa întrebări copilului pentru a clarifica locul unde acesta a fost atins, cuvintele folosite de acesta pentru anumite părți în care a fost atins, precum și localizarea și funcția părților corpului

⁴¹ *Orientări practice elaborate de APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor) în domeniul aplicării tehnicilor de interviu investigativ în cazuri suspecte de abuz față de copii, 2012.*

relevante, fără a întrerupe procesul de narațiune. În cazul în care anumite aspecte nu sunt clare și sunt necesare detalii adiționale, intervievatorul poate examina posibilitatea utilizării atente a schițelor pentru verificare și desfășurare a răspunsurilor, continuând în același timp să solicite explicații verbale. Pot fi utilizate și schițe anatomice nedetaliat în acest scop sau pot fi alese desene în calitate de suport vizual, care să concentreze atenția copilului pe anumite părți ale corpului, dar cu încurajarea ca acesta să facă descrieri narative.

Alte materiale

Utilizarea altor materiale (cum ar fi marionetele de mână, căsuțele pentru păpuși, cartonașele, lădițele cu nisip) nu este recomandată la audierea în condiții speciale a copiilor-victime/martori ai infracțiunilor. Deși astfel de elemente pot fi utile în cazul diferitor tratamente/terapii, acestea pot da frâu liber imaginației copilului și astfel pot genera rezultate distorsionate, pot distrage atenția copilului în timpul audierii sau chiar pot avea un caracter sugestiv⁴².

Din toate motivele prezentate mai sus, se recomandă ca intervievatorii să înceapă interviurile cu o încercare de a câștiga încrederea copilului și de a-l încuraja să vorbească. Mijloacele auxiliare trebuie să fie utilizate doar atunci când sunt considerate necesare pentru colectarea informației, iar folosirea acestora trebuie să fie foarte atent documentată (neapărat prin înregistrare video) și însoțită mereu de întrebări care să solicite informații verbale de la copil, pentru ca acesta să ofere cât mai multe descrieri narative.

⁴² *Orientări practice elaborate de APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor) în domeniul aplicării tehnicilor de interviuare investigativă în cazuri suspecte de abuz față de copii, 2012.*

DESFĂȘURAREA AUDIERII COPILULUI- VICTIMĂ/MARTOR AL INFRAȚIUNILOR. ETAPELE AUDIERII

3.1 Prezentarea intervievatorului și construirea raportului cu copilul intervievat	55
3.2 Familiarizarea copilului cu instrucțiunile/regulile de desfășurare a audierii	57
3.3 Narațiunea liberă	59
3.4 Explorarea contextului oferit de copil în narațiunea liberă	62
3.5 Încheierea audierii	69

3.1. PREZENTAREA INTERVIEWATORULUI ȘI CONSTRUIREA RAPORTULUI CU COPILUL INTERVIEWAT

Etapa de deschidere a unui interviu adesea determină succesul acestuia. La început trebuie să se stabilească încrederea și să se pună bazele pentru o comunicare reușită. Interviewatorul este de multe ori o persoană necunoscută pentru copil și deci este esențial ca interviewatorul să se prezinte și să salute copilul pronunțând prenumele lui (personalizarea interviului):

Salut, _____, mă numesc

_____.

Eu sunt specialistul care discută cu copiii despre cele ce s-au întâmplat cu ei. Aici au fost mai mulți copii care au povestit despre ce li s-a întâmplat.

Prima impresie contează foarte mult. **Copilul are nevoie de șapte secunde pentru a decide dacă îi place sau nu persoana cu care interacționează.** În acest sens, este important cum arată interviewatorul și ce spune în primele clipe. Se recomandă ca acesta să fie îmbrăcat în vestimentație de birou (office casual), dar se va ține cont de faptul că la audierea copiilor mai mici ținuta prea formală (uniforma) ar putea crea mai multe dificultăți în personalizarea interviului.

Relația bună dintre interviewator și copil poate îmbunătăți atât cantitatea, cât și calitatea informațiilor obținute în cadrul interviului. Relația contează cu atât mai mult atunci când copilul trebuie să furnizeze informație cu caracter personal, intim, rușinos etc. Prin urmare, interviewatorul trebuie

să creeze o atmosferă plăcută, în care copilul să se simtă în siguranță. Acest lucru poate fi realizat prin adresarea unor întrebări succinte, neutre, care nu au legătură cu evenimentul cercetat, la care se poate răspunde pozitiv:

Cum ai ajuns la noi (cu ce transport)? Cum ți-a părut drumul?

Expresiile standardizate trebuie să fie evitate, deoarece utilizarea lor ar putea condiționa depersonalizarea interviului. O idee bună ar fi ca interviewerul să vorbească și despre sine, prin această deschidere având potențialul de a servi drept model, pentru a arăta ce se așteaptă de la copil:

Eu am ajuns pe jos, casa mea e situată nu departe de aici, dar am mers repede, ca să nu nt rzii la nt lnirea cu tine.

Copiii au diferite abilități lingvistice și interviewerii calificați trebuie să adapteze nivelul lor de comunicare la cel al copilului. Acest lucru poate fi realizat mai ușor atunci când se analizează răspunsurile copilului la întrebări deschise. De exemplu, de multe ori este util să se calculeze numărul mediu de cuvinte pe care le utilizează copilul într-o propoziție, această cifră fiind folosită ca referință pentru lungimea propozițiilor/ întrebărilor pe care ar trebui să le folosească interviewerul.

Un principiu călăuzitor pentru dezvoltarea raportului este transmiterea *empatiei*. Aici interviewerul trebuie să demonstreze dorința de a încerca să înțeleagă situația din perspectiva copilului, de a respecta și a accepta sentimentele lui. Un copil poate deveni reticent din cauza celor ce i se pot întâmpla după interviu, dacă va relata ce i s-a întâmplat:

Faptul că ai venit astăzi să vorbești cu mine te ngrijorează? Vrei să-mi spui de ce?

În funcție de preocupările copilului și de starea de spirit a acestuia, interviewerul trebuie să-l asigure că se află în siguranță și că el a venit aici ca să-l ajute să se descurce mai bine în aceste circumstanțe.

Deși ar trebui întreprinse toate eforturile pentru a aborda aceste preocupări în timpul pregătirii copilului pentru audiere, interviewerul trebuie să le diminueze în timpul acestei faze, dacă apar din nou.

3.2. FAMILIARIZAREA COPILULUI CU INSTRUCȚIUNILE/REGULILE DE DESFĂȘURARE A AUDIERII

Este important ca copilului să i se explice ce se așteaptă de la el, deoarece pentru majoritatea copiilor un interviu este o situație străină. De obicei, oamenii le este frică de cele necunoscute, iar descrierea procesului de audiere poate reduce această teamă.

Se recomandă ca intervievatorul să aducă la cunoștința copilului, într-un mod simplu și natural, modalitatea în care este documentat interviul și motivul pentru care este efectuat acest lucru, precum și să-i prezinte persoanele care asistă la interviu:

Noi cu tine ne aflăm într-o încăpere special amenajată cu camere video, uite aici și aici. Tot ce vom vorbi aici noi doi se va nregistra și se va transmite în altă încăpere, unde vor sta mai mulți specialiști veniți să te asculte: procurorul, judecătorul, avocatul. Aceasta se face pentru ca tot ce vei spune tu să fie nregistrat și să nu fie nevoie să povestești despre aceasta de mai multe ori.

Mai apoi vor fi introduse **regulile de bază de desfășurare a audierii**. Acestea sunt menite să-i explice copilului ce se urmărește exact prin desfășurarea interviului și care este modalitatea admisă de dare a răspunsurilor în cadrul acestuia. Atunci când sunt prezentate în mod corespunzător, instrucțiunile de mai jos pot reduce tendința copilului de a ghici, pot crește interesul acestuia de a cere anumite explicații, precum și rezistența la anumite sugestii. În cazul copiilor mai mici de 10 ani extrem de timizi, instrucțiunile trebuie să fie însoțite de exemple practice corespunzătoare, care să-i permită copilului să le înțeleagă și să le respecte.

Regula 1. Audierea legală este orientată spre acumularea dovezilor (cunoașterea faptelor, circumstanțelor etc.) prin intermediul relatărilor copilului-victimă sau martor al infracțiunii. În acest sens, se explică copilului că i se vor adresa întrebări pentru a-l ajuta să-și aducă aminte și să relateze liber despre ceea ce i s-a întâmplat, urmate apoi de unele întrebări de clarificare. De asemenea, copiilor trebuie să li se spună următoarele:

Atunci când vei povesti, nu uita că eu nu eram acolo când s-a întâmplat aceasta. Cu cât mai multe mi vei spune, cu atât mai multe eu voi înțelege.

- Poate să se întâmple ca eu să nu înțeleg ceva și atunci te voi întreba încă o dată, ca să înțeleg mai bine.
- Te rog să faci și tu același lucru, dacă nu vei înțelege ceva. Poți spune: „Nu înțeleg ce ziceți” și eu voi încerca să-ți explic cu alte cuvinte.
- Dacă ai uitat ceva, la fel, spune-mi că nu-ți aduci aminte.
- Dacă eu voi spune lucruri neadevărate / incorecte, după părerea ta, trebuie să-mi spui că greșesc și să mă corectezi. Ne-am înțeles?

Regula 2. În cazul copiilor nu putem cere conștientizarea declarației de purtare a răspunderii pentru mărturii false. Putem doar să le explicăm că acest moment este foarte important, că aici (în această încăpere) copiii povestesc doar lucruri care cu adevărat s-au întâmplat cu ei, doar ceea ce au văzut, au auzit, au făcut sau li s-a făcut. Putem menționa următoarele:

- Vorbește doar despre lucruri care s-au întâmplat cu tine. Dacă îți pun o întrebare și nu cunoști răspunsul, nu ghici – răspunde pur și simplu că nu știi. De exemplu, dacă te întreb care este numele câțelului meu, ce vei răspunde?
- Așadar, dacă nu știi răspunsul, nu ghici, răspunde simplu că nu știi.
- Este foarte important ca astăzi să-mi spui doar adevărul. Promiți că astăzi vei răspunde sincer la toate întrebările pe care îți le voi pune?

În cazurile copiilor mai mici de 10 ani, li se propune să asculte o istorioară despre un băiețel/ fetiță care spune o minciună:

- Vlad este un copil de 7 ani și într-o zi cu ploaie a început să se joace cu mingea de fotbal în casă. Mama i-a făcut observație, spunându-i că nu e voie să se joace cu mingea în cameră, apoi a plecat la bucătărie. La un moment dat s-a auzit un zgomot. Mama a intrat în odaia lui Vlad și, văzând geamul spart, l-a întrebant:
 - Tu ai spart geamul?!
 - Nu, mamă, nu eu.

Copilul trebuie să identifice dacă personajul a spus adevărul sau o minciună și cum ar fi trebuit, după părerea lui, să procedeze acesta. Urmând contextul acestei discuții, copilul este rugat ca în conversația ce va urma să spună adevărul (doar ceea ce a auzit, a văzut, a făcut sau i s-a făcut).

Regula 3. Copilului i s-a explicat anterior despre dotarea odăii de audiere, dar pe parcursul conversației, copiii uită de prezența camerelor de luat vederi. Respectiv, atunci când se începe audierea propriu-zisă, copilul poate să nu înțeleagă de ce intervievatorul se prezintă și-l roagă pe copil să se prezinte încă o dată. Pentru a clarifica această situație, intervievatorul poate menționa următoarele:

- *Când vom începe să vorbim despre ce ți s-a întâmplat, se va porni camera de luat vederi și eu voi face niște lucruri neașteptate pentru tine, cum ar fi: o să mă prezint încă o dată, chiar dacă deja mi cunoști numele, și te voi ruga și pe tine să te prezinți, chiar dacă știi că te numești ..., voi spune data de azi și ora. Aceasta este regula care trebuie respectată de fiecare dată când se începe discuția.*
- *De asemenea, eu voi avea nevoie din când în când să scriu ce te ceva din ceea ce o să povestești tu, ca să nu uit ceva important.*

Regula 4. Copilul trebuie să fie încredințat că el este personajul principal în acest proces și că necesitățile lui sunt prioritare:

- *Tu ai voie să-mi spui despre tot ce se va petrece cu tine în timpul discuției. Adică, dacă vei dori să bei apă, spune-mi, vei dori la WC – spune-mi, vei avea nevoie de o pauză – la fel, spune-mi. Orice ai simți în timpul discuției – spune-mi despre aceasta. Eu te voi ajuta, iar tu vei continua să vorbești liber despre ce ți s-a întâmplat.*

3.3. NARAȚIUNEA LIBERĂ

Narațiunea liberă este un proces de reproducere a evenimentelor trăite, care i se propune copilului cu fraza: „Povestește tot ce-ți aduci aminte”. Copilul descrie într-o formă liberă, neîntreruptă tot ceea ce i s-a întâmplat, iar intervievatorul în acest timp păstrează tăcerea și face unele notițe (nume de persoane, locuri, cuvinte specifice copilului etc.).

Inițierea și susținerea narațiunii libere

Intervievatorul trebuie să introducă subiectul presupusului abuz într-un mod cât se poate de deschis și nesugestiv. Acesta trebuie să înceapă cu o replică cum ar fi: „*Spune-mi ce ai făcut azi*” sau „*Spune-mi de ce ești aici*”. În cazul în care copilul a făcut deja ceva careva dezvoltării aferente presupusului abuz, interviuatorul ar putea formula o întrebare făcând anumite referințe la persoana căreia informațiile date i-au fost dezvoltate (în cazul în care astfel de referințe sunt permise), de exemplu: „*Am auzit că ai vorbit cu [numele] despre ce s-a întâmplat. Povestește-mi despre asta*”.

Atunci când copilul refuză să răspundă, replica „*Pentru mine este foarte important să știu de ce ai venit azi aici să vorbești cu mine*” ar putea încuraja copilul să dea totuși un răspuns.

În cazul în care copilul nu furnizează informații legate de subiectul investigat, interviuatorul poate folosi fraze / întrebări deschise nesugestive:

- *Am auzit că ai pățit ceva – spune-mi ce s-a întâmplat?*
- *Ce ți-a spus [nume] înainte de a veni să vorbești aici cu mine?*
- *De ce crezi că [nume] te-a adus azi aici să vorbești cu mine?”*

La etapa narațiunii libere, interviuatorul trebuie să încurajeze copilul să vorbească cu propriile cuvinte, prin utilizarea enunțurilor de genul: „*S-a mai întâmplat și altceva?*”, „*Poți să-mi spui mai multe despre aceasta, pentru a mă ajuta să înțeleg mai bine*”. Solicitățile utilizate la această etapă nu ar trebui să includă informații cunoscute de interviuator cu privire la evenimentele relevante care nu au fost încă comunicate de copil.

Ascultarea activă și comportamentul nonverbal al interviuatorului

Atunci când evocă evenimente negative și emoționale, mulți copii se pot simți inițial mai confortabil relatând probleme periferice, lăsând problemele centrale pentru momentele când le vor considera relevante. Prin urmare, interviuatorii ar trebui să reziste tentației de a „ajunge la miezul problemei” prematur.

De asemenea, interviuatorii trebuie să reziste tentației de a interveni de îndată ce copilul se oprește de vorbit și trebuie să fie tolerant față de pauze, inclusiv cele lungi, și față de tăceri.

Intervievatorul ar trebui să manifeste toleranță și față de informații repetitive sau irelevante. Mai presus de toate, el trebuie să încerce să reducă dorința de a opri copilul atunci când crede că acesta vorbește despre lucruri „ne semnificative” pentru cazul examinat.

Este necesară o formă de **ascultare activă**, care să-i permită copilului să simtă că ceea ce a comunicat a fost acceptat de intervievator. Acest lucru poate fi realizat prin reflectarea evenimentelor auzite prin fraze-ecou:

- *Copilul: „Nu mi-a plăcut când mi-a făcut asta” (pauză).*
- *Intervievatorul: „Nu ți-a plăcut”.*

Nu se acceptă ca intervievatorul, în locuri de intensitate emoțională susținute de pauze, să ia inițiativa și să inițieze un dialog bazat pe întrebări de concretizare. **Atenție! Până nu se epuizează discursul copilului astfel încât acesta să remarce „Gata, asta-i tot”, intervievatorul nu are voie să intervină cu întrebări de concretizare.**

Comportamentul nonverbal adecvat în timpul interviului este la fel de important ca și instrucțiunile verbale. În continuare sunt prezentate unele linii directoare pentru **comportamentul nonverbal** potrivit pentru un interviu.

• Proxemica

Proxemica se referă la percepția spațiului, la distanța fizică dintre persoane și efectele acesteia asupra conversației lor. Se știe că fiecare persoană are o zonă personală (de regulă, se extinde la aproximativ o lungime de braț întins în jurul ei), invazia căreia de persoane străine poate deranja emoțional. De regulă, persoanele în asemenea situație își manifestă disconfortul prin gesturi și mișcări de retragere, de distanțare. Intervievatorul trebuie să ocupe o poziție care să nu producă asemenea deranjamente.

• Postura și orientarea

Unghiul sau orientarea poziției în care oamenii stau în picioare sau așezați în raport unul cu altul poate transmite informații despre atitudine, stare și afiliere. Conversația pozitivă tinde să se desfășoare cel mai confortabil la un unghi de 120 de grade (sau poziție „de zece la doi”). Anume această poziție se recomandă în procesul de interviu a copilului.

Conversația va avea o tentă de confruntare atunci când conlocutorii se vor poziționa „față în față”.

Prin urmare, pozițiile într-o cameră de audiere pot afecta rezultatul interviului chiar înainte de a avea loc vreo interacțiune verbală.

Principiul de sincronie

Vorbind calm și având un comportament relaxat, interviuatorul poate ghida copilul spre a face acest lucru la fel de bine. Interviuatorul trebuie să încurajeze copilul să vorbească lent, deoarece vorbirea rapidă (specifică pentru stările de anxietate) devine o problemă pentru procesarea memoriei. Deci, dacă interviuatorul stă și vorbește într-un mod calm, lent, atunci crește probabilitatea ca copilul să reflecte ca în oglindă starea interviuatorului și să demonstreze treptat același comportament.

Pauze și întreruperi

Interviuatorul trebuie să pună la dispoziția copilului timp pentru a-și formula gândul și ar trebui să folosească pauze, astfel încât copilul să poată efectua o cercetare amănunțită a memoriei sale.

Interviuatorul poate stimula vorbirea ulterioară a copilului după pauzele oferite prin păstrarea tăcerii sau prin exprimarea enunțurilor simple (interjecții), pentru a transmite mesajul că ei așteaptă continuarea relației (de exemplu, „hmm” sau „mmm”). Totodată, acest feedback nonverbal nu trebuie să fie calitativ (de exemplu, pentru a spune „corect”), deoarece acest lucru poate oferi copilului impresia că informațiile pe care el le-a transmis deja reprezintă tipul de informații solicitate și astfel poate fi considerat de instanțe ca fiind recompensator pentru un anumit tip de exprimare a copilului.

De asemenea, interviuatorul nu trebuie să afișeze surprinderea, deoarece aceasta ar putea fi interpretată ca un semn că informația nu este corectă. Iar întreruperile frecvente vor sugera curând copiilor că ei au la dispoziție doar o perioadă limitată de timp pentru a răspunde și acest lucru duce de multe ori la răspunsuri scurtate la întrebările ulterioare.

3.4. EXPLORAREA CONTEXTULUI OFERIT DE COPIL ÎN NARAȚIUNEA SA LIBERĂ

În timpul fazei de narațiune liberă, majoritatea copiilor nu vor fi în măsură să își amintească tot ce este relevant, păstrat în memoria lor. Prin urmare, narațiunea lor ar putea beneficia foarte mult de adresarea de către interviuator a unor întrebări potrivite, care să stimuleze amintirea unor date suplimentare.

Intervievatorii trebuie să conștientizeze că există diferite tipuri de întrebări, care variază în funcție de faptul cât de ghidate sunt. Faza de adresare a întrebărilor trebuie, ori de câte ori este posibil, să înceapă cu întrebări deschise și să continue, dacă este necesar, cu întrebări specifice, închise.

Scopul acestei etape a interviului este de a colecta cât mai multe detalii veridice cu putință, în vederea generării unei descrieri clare și convingătoare a ceea ce s-a întâmplat, a evaluării posibilității producerii și altor evenimente în afară de abuz și, de asemenea, a întocmirii unei baze de informații pe care să se fundamenteze măsurile de investigație ulterioare.

Adresarea întrebărilor de elucidare a circumstanțelor infracțiunii

Înainte de a adresa copilului întrebări, ar putea fi util să se descrie ce se așteaptă de la el în această fază a interviului. Este necesar de a-l informa că urmează câteva întrebări bazate pe ceea ce a fost deja comunicat în faza de narațiune liberă, pentru a extinde și a clarifica ceea ce a fost spus.

De asemenea, este benefică reiterarea unor reguli de bază prezentate în etapa de formare a relației. De exemplu, interviatorul ar putea să explice copilului ce detalii sunt necesare, să explice faptul că aceasta este o sarcină dificilă, care necesită un nivel înalt de concentrare și golire treptată a tuturor depozitelor din memorie. La fel, să se sublinieze faptul că este acceptabil să se răspundă „nu știu” sau „nu înțeleg”.

În cadrul fazei de adresare a întrebărilor, interviatorul trebuie să împartă narațiunea copilului în subiecte sau episoade gestionabile și să încerce să obțină mai multe informații pe fiecare subiect, folosind **întrebări deschise**. Fiecare subiect sau episod ar trebui să fie tratat în mod sistematic, până la momentul în care copilul nu mai are informații de oferit. Intervievatorul poate rezuma spusele copilului, folosind propriile lui cuvinte, în raport cu fiecare subiect sau episod:

Tu ai spus că te-ai speriat și ai fugit. Poți să te concentrezi și să povestești totul ce ți aduci aminte despre momentul în care te-ai speriat? Totul ce ai văzut, ai auzit sau poate ai mirosit în acel moment.

Trebuie evitată trecerea rapidă de la un episod la altul, deoarece acest lucru nu este propice pentru restabilirea maximă a informațiilor.

Cele mai reușite întrebări deschise puse în cadrul acestei faze încep cu cuvintele: „povestește”, „descrie”:

- Povestește-mi totul despre aceasta.
- Ce s-a nt mplat după aceasta? Descrie ceea ce s-a nt mplat.

Întrebări direcționate aferente informației menționate de către copil:

- Mi-ai spus că erai « n centrul comercial». Poți să descrii unde concret te aflai?
- Mai devreme mi-ai spus că mama ta te-a lovit cu «un obiect lung». Ce ai vrut să spui mai exact?
- Ai vorbit despre un vecin. Despre ce vecin este vorba?

După aceste întrebări, puteți continua cu invitația cea mai des utilizată în interviu: „Povestește-mi totul despre aceasta”.

În cazurile de abuz sexual sau de violență fizică, interviuatorul trebuie să încerce să clarifice dacă abuzul s-a produs o singură dată sau de mai multe ori. Pentru aceasta, se recurge la **întrebări de separare a incidentelor**:

- Acest lucru s-a nt mplat o singură dată sau de mai multe ori?

În cazul în care copilul susține că abuzul s-a produs de mai multe ori, interviuatorul trebuie să-și concentreze întrebările asupra celui mai recent incident („ultima dată”) și să continue cu întrebări deschise, pentru a încuraja copilul să ofere cât mai multe informații și clarificări în acest sens.

Atunci când interviuatorul a aflat tot ce se putea de aflat de la copil despre cel mai recent eveniment, acesta poate aborda și alte incidente precedente.

După ce au fost formulate un șir de întrebări cu răspunsuri nesugerate, dar se presupune că lipsesc informații importante pentru continuarea anchetei, se recurge la formularea **întrebărilor cu răspunsuri multiple**. Este foarte important ca după fiecare întrebare de acest gen să urmeze întrebări deschise:

- C nd mi-ai povestit despre perioada petrecută n subsol, ai spus că el și-a dat jos pantalonii. Ce s-a nt mplat cu hăinuțele tale?

După ce copilul răspunde, se continuă cu îndemnul:

Povestește-mi despre asta.

Sau:

- *Când mi-ai povestit despre ultimul incident, ai spus că el te-a pipăit. Te-a pipăit când erai mbrăcat?*
- *Povestește-mi totul despre aceasta.*

În același context (pentru a obține informații importante suplimentare, care nu au fost menționate de copil) se pot adresa și întrebări directe:

- *Cți ani aveai atunci?*
- *Unde te aflai atunci?*
- *Cum arată [numele suspectului menționat anterior de copil]?*
- *Unde erau hainele tale atunci?*
- *Unde erau hainele lui?*
- *Ce ai spus atunci?*
- *Ce a spus el atunci?*
- *L-ai văzut pe el înainte de [incidentul descris anterior]? I vei mai vedea pe el după ziua de azi?*

Tehnici de reconstituire a circumstanțelor infracțiunii

Cercetările au arătat că restabilirea mentală a contextului evenimentului poate fi la fel de eficace ca și deplasarea fizică la locul unde s-a produs evenimentul.

Restabilirea contextului în care s-a produs infracțiunea cere de la copil un anumit efort de reconstrucție mentală a contextului, atât fizic (de mediu), cât și intern (modul în care se simțea), al evenimentului la care a asistat. Pentru a facilita acest proces, putem recurge la următoarele tehnici:

1. Pentru a mări contactul copilului cu realitatea trăită cândva, intervievatorul poate spune copilului următoarele: *„Imaginează-ți că te afli în același loc despre care a-i spus anterior. Gândește-te, unde te aflai tu în acel moment? Cum te simțea în acel moment? Ce ai auzit? De ce aveai nevoie? Cine mai era prezent? Ce obiecte se aflau acolo? Acum spune-mi tot ce îți amintești, fără a omite ceva.”* Declarațiile trebuie să fie făcute la timpul trecut și nu trebuie să fie ghidate. Această instrucțiune poate fi folosită înainte de a obține prima narațiune liberă sau de fiecare dată când se dezvăluie aspecte noi ce necesită detalieri. Ca orice procedură de îmbunătățire a reactualizării memoriei, această tehnică poate produce trăiri emoționale asociate cu evenimentul. Prin urmare, intervievatorul trebuie să fie instruit corespunzător în utilizarea acestei instrucțiuni și ce să facă în cazul în care amintirea unui eveniment negativ afectează puternic copilul.
2. Intervievatorul poate utiliza planurile-schiță pregătite din timp sau elaborate împreună cu copilul. În baza schemei elaborate, copilul poate indica mai clar poziția, unghiul de vedere, obiecte, lucruri, persoane care au fost prezente în momentul incidentului. Este important ca orice plan, schiță elaborată în procesul interviului să fie codificată (inițialele intervievatorului, numele copilului și data interviului) și anexată la procesul-verbal al audierii. În cazul copiilor mici se pot utiliza păpuși, desene asociate abuzului, shițe anatomice ale corpului uman, ajutându-i să ofere cât mai multe detalii în legătură cu experiențele trăite de aceștia. Totuși, trebuie de avut în vedere că folosirea mijloacelor ajutoare generează amintiri mai puțin precise decât tehnicile de aducere aminte obișnuite, respectiv, se cere utilizarea lor cu precauție.
3. Recuperarea informațiilor poate depinde de particularitățile individuale ale organelor senzoriale. De obicei, intervievatorii se concentrează asupra ceea ce a văzut copilul, iar ceea ce copilul a auzit, a mirosit sau a gustat este de multe ori ignorat. Mai cu seamă, victimele unor acte de violență grave uneori se disociază de realitatea dezastruoasă în care nimeresc, închizând ochii sau concentrându-se pe un punct, fără a vedea ceva în jur. Ca urmare, aceste persoane ar putea reține informații limitate obținute prin vedere, de aceea intervievatorii trebuie să exploreze memoria prin prisma altor modalități senzoriale, cum ar fi cele auditive, olfactive / gustative sau tactile. Va urma instrucțiunea inter-

viuatorului: „Acum vreau să trecem din nou prin evenimentul relatat, dar de data aceasta gândește-te la toate sunetele și să-mi spui ce-ți poți aminti”.

4. Odată ce copilul a relatat (în narațiunea liberă) evenimentul în propria sa ordine, intervievatorul îl poate încuraja să-și reamintească evenimentul folosind o ordine diferită: de la sfârșitul la începutul evenimentului (reconstituirea inversă) și/sau să-și amintească evenimentele care au avut loc înainte și după acțiunea vizată. Cercetările au arătat că persoanele care au fost instruite să-și reamintească un eveniment în ordine cronologică obișnuită și apoi în ordine inversă, și-au amintit mai multe informații corecte decât cele care și-au amintit evenimentul de două ori în ordine obișnuită.
5. Restabilirea contextului mai poate fi făcută prin asociații. De exemplu:
 - Perioadele pot fi determinate făcând referire la evenimentele importante din viața copilului: sezoane festive, vacanțe, zile de nașteri etc.
 - Ziua și ora pot fi determinate făcând referire la: zile de lucru/odihnă, ore la școală, programele televizate, rutina de acasă, rutina de la școală etc.
 - Înălțimea, greutatea și vârsta suspectului abuzator pot fi determinate făcând referire la o rudă anumită sau la un prieten (cu cine din persoanele pe care le cunoaște copilul seamănă persoana care ne interesează).
 - Descrieri ale altor elemente, de exemplu autovehicule, pot fi determinate prin referirea la o mașină similară, deținută de cineva din familie sau de persoane cunoscute.

Instrumente de stimulare a memoriei copilului-victimă/martor

În cadrul audierii copilului se folosesc anumite ajutoare suplimentare de memorie, pentru a stimula raportarea detaliilor specifice privind persoanele (nume, chip, voce, îmbrăcăminte) și obiecte (vehicule, secvențe de numere, arme).

De exemplu, oamenii sunt de multe ori în imposibilitatea de a-și aminti numele. Pentru a-l ajuta, intervievatorul ar putea cere de la copil să se gândească la frecvența numelui (comun sau neobișnuit), la lungimea numelui (scurt sau lung) și la prima literă din nume prin efectuarea unei căutări alfabetice. Tehnicile similare pot ajuta la amintirea caracterelor de pe placa de înmatriculare a automobilului.

Copiii nu realizează că interviuatorul cere descrieri detaliate, în special ale făptuitorului, în schimb tind să se concentreze asupra acțiunilor cazului. Ca urmare, descrierile sunt scurte și incomplete. Interviuatorul trebuie să-i explice copilului necesitatea raportării tuturor tipurilor de informații, și nu doar a informațiilor despre acțiune.

Atunci când informațiile despre detalii/circumstanțe există în memoria copilului, raportarea lor implică un proces de transfer din mediul vizual în mediul verbal. Aceasta este o sarcină dificilă, care necesită concentrare și asistență din partea interviuatorului. Următoarele tehnici pot ajuta la declanșarea detaliilor specifice despre persoanele implicate în eveniment:

Aspect fizic:

- *Ți-a amintit persoana ceea despre cineva pe care l cunoști?*
- *De ce?*
- *Poate ți aduci aminte despre ceva special, care ți-a atras atenția (de ex., vreun semn pe față sau n privire, sau cum mergea etc.)?*

Îmbrăcămintea:

- *mbrăcămintea ți-a adus aminte de cineva?*
- *De ce?*
- *Cum ți-a părut după mbrăcămintea această persoană?*

Vorbirea:

- *Vocea ți-a amintit de cineva?*
- *De ce?*
- *Ce simțeau c nd auzeai vocea lui?*

Întrebarea „De ce?” este imperativă, deoarece doar prin explicarea legăturii de asemănare vom putea înțelege ce semnificație are detaliul evidențiat în interpretarea copilului. Interviuatorul nu are voie să facă concluzii pe baza propriilor experiențe, cum ar fi, de exemplu, comparația

făcută de copil cu bunelul, care nu-i permite intervievatorului să conchidă că persoana bănuită este în vârstă.

3.5. ÎNCHEIEREA AUDIERII

Înainte de a încheia interviul, se recomandă ca intervievatorul să verifice dacă însuși copilul nu are ceva de spus sau de adăugat la cele relatate în cadrul audierii:

Mai ai ceva să-mi spui?

Tot în această fază este posibilă obținerea unor informații privind gradul de rezistență a copilului și riscul de respingere a declarațiilor inițiale prin adresarea unor întrebări de tipul:

- *Ce simți după ce ai vorbit cu mine?*
- *Vrei să pleci cu [numele persoanei care a adus copilul la interviu]?*
- *Ce crezi că va spune [numele profesoarei sau, posibil, a suspectului] știind că ai vorbit cu mine azi?"*

Intervievatorul poate invita copilul să pună întrebări:

Vrei să mă întrebi ceva referitor la ceea ce am vorbit?

Copilul ar putea avea întrebări despre ce se poate întâmpla după aceasta, iar intervievatorul i-ar putea descrie pe scurt următoarele etape, ținând cont de gradul de dezvoltare a copilului și având grijă să nu facă promisiuni care nu țin de competența sa.

În unele cazuri (în special, când copilul nu a dezvăluit abuzul), intervievatorul poate lăsa copilului numărul său de telefon, cartea de vizită sau poate să trimită copilul și familia acestuia la alți membri ai echipei multidisciplinare pentru suport continuu.

Este important ca interviul să fie încheiat pe o notă pozitivă. Intervievatorul poate mulțumi copilului pentru efortul de a participa la interviu. Spre exemplu: „Îți mulțumesc pentru că ai vorbit cu mine”, după care intervievatorul poate redirecționa discuția către un subiect neutru. Este important ca după interviu copilul să se liniștească și să plece simțindu-se în siguranță și cât mai bine dispus că a participat la interviu.

BIBLIOGRAFIE

Acte internaționale

1. *Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului*, 1989.
2. *Convenția Națiunilor Unite pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități*, 2007.
3. *Protocolul Opțional la Convenția pentru Drepturile Copilului contra vânzării copiilor, prostituția juvenilă și pornografia juvenilă*, 2000.
4. *Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile*, 1985.
5. *Ghidul Națiunilor Unite pentru justiție în chestiuni cu participarea copiilor-victime și martori ai infracțiunilor*, 2005.
6. *Comentariul General al Comitetului pentru Drepturile Copilului nr. 13 (2011) Articolul 19. Dreptul copilului de a fi liber de orice formă de violență*, 2011.
7. *Tratatul privind Uniunea Europeană*, 1992 (versiune consolidată, 2012).
8. *Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene*, 2000.
9. *Agenda Uniunii Europene pentru drepturile copilului*, 2011.
10. *Directiva 2012/29/EU a Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor infracțiunilor*, 2012.
11. *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, 1950.
12. *Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau a Tratatelor Inumane sau Degradante*, 1987.
13. *Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor contra Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual*, 2007.
14. *Liniile directoare pentru justiția prietenoasă copiilor*, adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, 2010.

Acte naționale:

15. *Cod de procedură penală al Republicii Moldova*, nr. 122 din 14.03.2003, în vigoare din 12.06.2003. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova* nr. 248-251 din 05.11.2003.
16. *Ghid metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii-victime/martori ai infracțiunilor*.

Jurisprudența organelor Convenției Europene a Drepturilor Omului

17. *Tyrer c. Regatului Unit*, hotărârea din 25 aprilie 1978.
18. *Campbell și Cosans c. Regatului Unit*, hotărârea din 25 februarie 1982.
19. *X.Y. c. Olandei*, hotărârea din 26 martie 1985.
20. *Baegen c. Olandei*, hotărârea din 20 octombrie 1994.
21. *A c. Regatului Unit*, hotărârea din 23 septembrie 1998.
22. *Osman c. Regatului Unit*, hotărârea din 28 octombrie 1998.
23. *Scozzari și Giunta c. Italiei*, hotărârea din 13 iulie 2000.
24. *Z. și alții c. Regatului Unit*, hotărârea din 10 mai 2001.

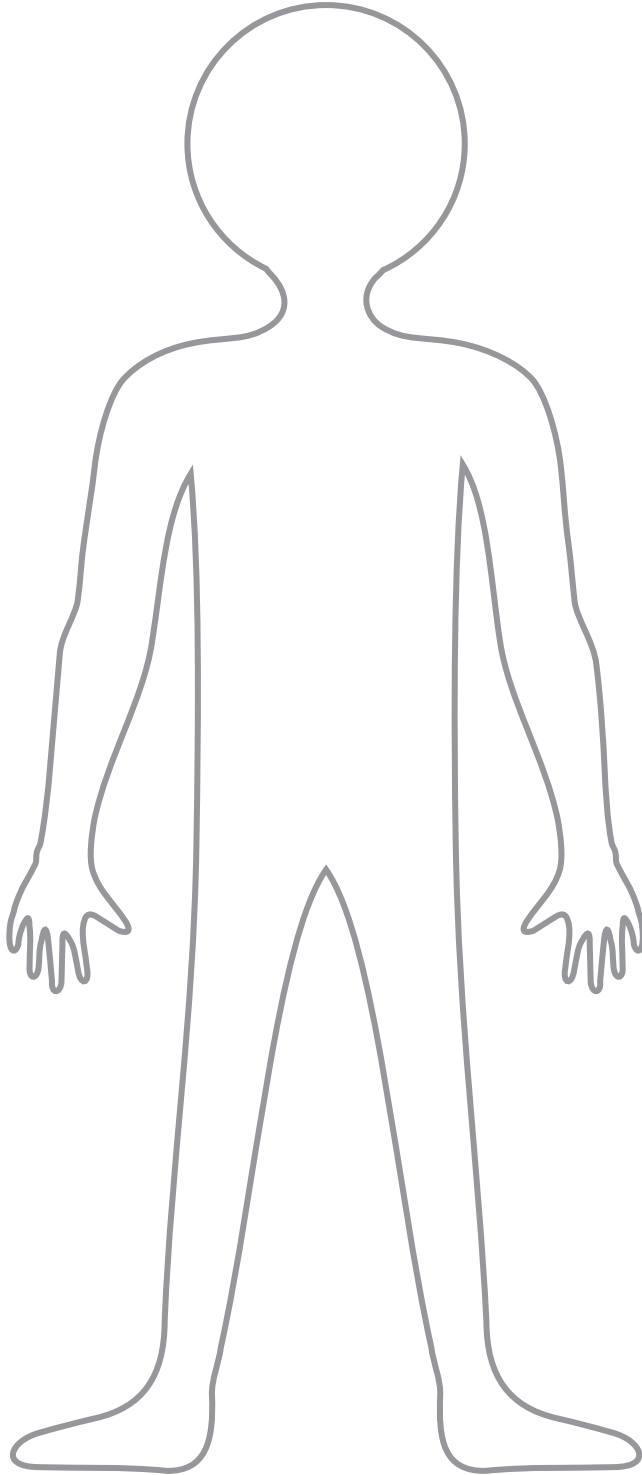
25. S.N. c. Suediei, hotărârea din 02 iulie 2002.
26. E. și alții c. Regatului Unit, hotărârea din 26 noiembrie 2002.
27. Sabin c. Germaniei, hotărârea din 08 iulie 2003.
28. M.C. c. Bulgariei, hotărârea din 04 decembrie 2003.
29. Corsacov c. Moldovei, hotărârea din 04 aprilie 2006.
30. Okkali c. Turciei, hotărârea din 17 octombrie 2006.
31. E.S. și alții c. Slovaciei, hotărârea din 15 septembrie 2009.
32. Rantsev c. Cipru și Rusia, hotărârea din 07 ianuarie 2010.
33. Lipencov c. Moldovei, hotărârea din 05 ianuarie 2011.

Studii și monografii:

34. *Orientări practice elaborate de APSAC (Societatea Profesională Americană împotriva Abuzului asupra Copiilor) în domeniul aplicării tehnicilor de interviu investigativă în cazuri suspecte de abuz față de copii*, 2012.
35. Lyon T.D. *Douăzeci și cinci de ani de cercetări și activități practice în domeniul interviurii: păpuși, schițe și dinamica dezvoltării abuzului sexual*. Universitatea de Drept din California de Sud, 2012.
36. A.O. Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii. *Studiu Copii-victime ale infracțiunilor și procedurile legale: cazul Republicii Moldova*. 2013.
37. Mona-Maria Pivniceru, Cătălin Luca. *Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare*, 2009.
38. Emese Florian. *Protecția drepturilor copilului*, Ediția a 2-a. București: Editura C.H. Beck, 2007.
39. *Suport de curs din cadrul Formării continue pentru interviuatori în domeniul audierii copilului-victimă/martor al infracțiunilor*. Formatori: Nigel Stewart King (Marea Britanie), Bert Groen (Olanda), Chișinău, 2015.

Alte surse:

40. *Domestic Violence & Sexual Assault in the US: A Human Rights Based Approach & Practice Guide*. August, 2014 (http://web.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/human-rights-institute/files/dv_sa_hr_guide_reduce.pdf).
41. UNICEF. *Assessment of regulatory framework and practice in criminal proceedings involving children in the Republic of Moldova*. 2014 (http://www.unicef.org/moldova/ro/EN_final.pdf).
42. Karen Reid. *A practitioner's guide to the European Convention on Human Rights*. 4th edition, Sweet & Maxwell, 2012.
43. Dr. Kevin Smith et al. *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings Guidance on interviewing victims and witnesses, and guidance on using special measures*. Ministry of Justice, United Kingdom, 2011, p. 56. (file:///C:/Users/User/Downloads/Achieving%20Best%20Evidence%20Criminal%20Proceedings%20(2011)%20(3).pdf).
44. Council of Europe / European Court of Human Rights. Research Report. *Child sexual abuse and child pornography in the Court's case-law*, June 2011. (http://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_child_abuse_ENG.pdf).
45. Albert J. Reiss Jr. and Jeffrey A. Roth, Editors. *Panel on the Understanding and Control of Violent Behavior*. National Research Council, Washington, D.C., 1994.



Ghidul „Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor” este elaborat de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii în cadrul Proiectului „Interviarea structurată a copiilor-victime/martori din R. Moldova”, implementat cu suportul UNICEF și USAID/ROLISP.

Elaborarea acestei publicații a fost posibilă datorită suportului generos acordat de poporul american prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltarea Internațională (USAID), în cadrul Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP). Conținutul acestui ghid ține de responsabilitatea A.O. CNPAC și nu reflectă în mod necesar viziunea ROLISP, USAID sau a Guvernului Statelor Unite ale Americii.

Editura  EPiGRAF

